

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Externis Regulis Amoris Et Morum, Legibus Utique, ac Præceptis
Virtutum Theologicarum, & Cardinalium, necnon Decalogi & Ecclesiae -
Libros Vndecim Complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Pars Octava. Amor in sermone verus, & justus. Ad octavum præceptum:
Non loquêris contra proximum tuum falsum testimonium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73203](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73203)

P A R S V I I I .

Amor in sermone verus, & justus.

Ad octavum praeceptum: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

A Mabilis Dei providentia non solum ordinavit affectus & actiones hominum, ut inter sese recte & pacate vivant; sed ordinavit & verba, nequis verbo proximum laederet; ideoque praecepit in sermone veritatem, sinceritatem, justitiam; prohibuit non solum dumtaxat testimonium, sed & quaecumque simulationem, fallaciam, mendaciam, adulationem, detractionem, contumeliam, suspiciones, & judicia temeraria. *Charitas enim benigna est . . . non cogitat malum . . . congaudet autem veritati.* 1. Cor. 13. Charitas, si ut qua desursum est sapientia, primum quidem pascua est, deinde pacifica, modesta, suavis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione, germana soror justitiae ac veritatis. Unde Ephel. 4. Apostolus monet: *Veritatem facientes, in charitate crescimus in illo per omnia.* Omnia peccata dicitur res faciunt in homine (ait Augustinus in Psal. 49. cupiditas & timor. Utrumque charitas excludit. Corruptum te vult aliquis, ut dicas v. g. falsum testimonium. Adrendisti in Deum, & dixisti in animo tuo, quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animae autem suae detrimentum patiat? Non adducor premio, ut perdam animam meam pro lucro pecuniae. Converterit ille se ad incutiendum metum: qui premio corrumpere non valuit, incipit minari damnum, expulsionem, caedes fortassis & mortem. Memineris scriptum esse: nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non valent occidere. Anima tua non morietur, nisi eam volueris occidere. Perimat aliena iniquitas carnem tuam, dum servet veritas animam tuam. Si autem a veritate resisteris, quid tibi amplius facturus est inimicus, quam tu tibi ipse facis? Inimicus faciens carnem potest occidere; tu autem dicendo falsum testimonium, animam occidis. Audi Scripturam: Os quod mentitur, occidit animam. Cum homini in christiana Religione recte instituto, & secundum Dei legem viventi, sit semper persuasum, Deum esse ubique & arboret non verum dicere, & falsum dicere cognoscat se esse indignum . . . ideo non mentitur . . . neque unquam veritatem sibi cognitam negat, ne falsum dicat, etiamsi moriatur in tormentis . . . Is est ejusmodi, ut à timore non redigatur in servitutem; verus in sermone, tolerans in labore, nec in ea qua profertur oratione volens unquam mentiri, & in ea se semper ita gerens, ut non peccet; quandoquidem ipsum mendacium, ut quod cum aliquo dolo dictum sit, non est sermo otiosus, sed exercetur ad vi-

rium . . . Undique ergo veritati testimonium fert is solus qui est cognitione praeditus, & factus, & oratione. Semper enim in omnibus se recte gerit, & in sermone, & in actione, & in ipsa cognitione. Hac est Christiani pietas & religio.

CAPUT I.

Falsum testimonium est peccatum mortale gravissimum

O B injuriam magnam quam Deo itrogat, cooperando ad perversionem iudicii à Deo instituti, ipsi quoque mendacii gravissimi testem appellando cum perjuri; justitiam denique & charitatem proximo debitam violando. *Falsidicus quippe testis, tribus personis est obnoxius (ait Ilidorus l. 3. de summo bono c. 59.) primum Deo, cuius personam contemnit. Deinde Iudici, quem mendando fallit. Postremo innocenti, quem falso testimonio laedit.* Unde Proverb. 6. *Sex sunt, qui odii Domini . . . proferentem mendacia, testem fallacem.* Cap. 21. *Testis mendax peribit.* Et c. 28. *Testis iniquus deridet iudicium, & os impiorum devorat iniquitatem.*

Propterea Concilium Arelatense I. can. 14. *De iis (inquit) qui falso accusant fratres suos, placuit eos usque ad exitum non communicare.* Quod & repetit Concilium Arelat. II. can. 25. & refertur can. eos 3. q. 10. Secundum Editum verò Francisci I. editum anno 1531. falsi testes capitali supplicio plectuntur.

Paris criminis rei sunt, pari proinde poena puniuntur, qui falsa Instrumenta conficiunt, aut vera adulterant, itaque ad pervertendum iudicium utuntur. Et si vi falsorum Instrumentorum causam vicerint, tenentur ad omnia damna parti refarcienda, cap. super eo de crimine falsi. Eadem ratio est Litigatorum, Procuratorum, Advocatorum, & aliorum, qui adversae parti subtrahunt, vel supprimunt aut abscondunt Instrumenta ipsi profutura, cap. perveni de cogend. test. Quod qui fecerit (ait ibi Glossa) tenetur ad interesse, l. 2. q. 2. can. si quis de Clericis.

Porro falsi testimonii reus est, qui coram 4 Iudice pro certo testificatur id quod certo non novit, sed probabiliter dumtaxat, vel ex aliorum relatu. Quia exponit se periculo illius, adeoque appellandi Deum in testem falsi, justitiamque & charitatem violandi. Quapropter S. Thomas q. 70. a. 4. ad 1. *In testimonio (inquit) ferendo, non debet homo pro certo asserere, quasi sciens, id de quo certus non est; sed dubium debet sub dubio proferre, & id de quo certus est, pro certo asserere.*

Quotiescumque verò propter falsum testi-

monium periclitatur quis de capite, falsus testis debet, etiam sub proprii capitis periculo, illud retractare, quamvis spes affulget, quod per hoc possit innocenti prodesse. Quia unusquisque tenetur damnum, inique à se alteri paratum, ab eo avertere, cum pari suo damno. Nec potest vitæ suæ conservationem præponere conservationi vitæ alterius, nisi in pari causa innocentia.

CAPUT II.

Mendacium omne est intrinsecè malum, nulloque omnino casu licitum.

Mendacium definitur solet locutio contra mentem: sed quia aliis etiam signis, quam verbis, potest quispiam mentiri, generalius definitur potest, internorum per externa significatio contra mentem, sive contra id quod interius est in mente. Quia, ut Augustinus ait l. de mendacio c. 3. *ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel aliis quibuslibet significationibus enuntiat.* Unde etiam dicitur duplex cor esse mentientis, id est duplex cogitatio; una ejus rei, quam veram esse scit, vel putat, & non profert. Altera ejus rei, quam pro illa profert, sciens esse falsam, vel putans. Ex quo fit ut possit falsum dicere non mentiens, si putat ita esse ut dicit, quamvis non ita sit, & possit verum dicere mentiens, si putat falsum esse quod enuntiat, quamvis reverà ita sit. Ex animi enim sui sententia, non ex ipsarum rerum veritate & falsitate, mentiens aut non mentiens judicandus est.

Hinc mendacium non tam opponitur veritati rerum, quam veritati, quæ est virtus inclinans ad rectum usum signorum, quibus manifestamus mentem nostram, ut scilicet in signis illis semper sit veritas saltem existimata, id est conformitas cum eo quod mente existimamus ita esse. Videri potest S. Thomas q. 109. ubi docet veracitatem esse virtutem pertinentem ad justitiam, quia est virtus ad alterum, ponens quamdam æqualitatem seu conformitatem eorum quæ alteri significantur, cum iis quæ habentur in mente, æqualitatemque illam considerans velut alteri moraliter saltem debitam debito fundato in ipsa natura hominis, in quantum animal sociale est. Societas quippe hominum consistere non potest, nisi homines sibi invicem credant dum suam sibi mentem mutuò manifestant; non crederent autem, nisi alter alterum crederet veracem, ut S. Doctor ait q. 110. a. 3. ad 1.

Porro officium veracitatis est 1. intus amare veritatem in dictis & factis. 2. ex illo amore sollicitè cavere ne quid dicatur aut significetur contra mentem. 3. rei veritatem diligenter inquirere. 4. cavere, ne per ignorantiam, passionem, aut præcipitationem aliquid dicatur vel fiat in præjudicium veritatis. 5. aliis fideliter manifestare animi sui sententiam, dum id ratio & circumstantiæ postulant. 6. promissa fideliter adimplere.

Atque ex his innoscit malicia seu inordinatio mendacii, sive omne mendacium esse in-

trinsecè malum, & nullo casu licitum. Quia, ut S. Thomas q. 110. a. 7. ait: *illud quod est secundum se malum ex genere, nullo modo potest esse bonum & licitum: quia ad hoc quod aliquid sit bonum, requiritur quod omnia rectè concurrant (bonum enim ex integra causa, malum autem ex singulis defectibus, ut D. Dionysius dicit 4. cap. de divin. nomin.) mendacium autem est malum ex genere: est enim actus cadens super indebitam materiam. Cum enim voces naturaliter sint signa intellectuum, innaturale est & indebitum, quod aliquis voce significet id quod non habet in mente. Unde Philosophus dicit in 4. Ethic. quod mendacium est per se peccatum, & fugiendum; verum autem est bonum & laudabile. Unde omne mendacium est peccatum, sicut etiam Augustinus asserit in lib. contra mendacium, sicut & in lib. de mendacio, & Enchirid. c. 22. ubi sic: *Omne mendacium idèò dicendum est esse peccatum, quia homo non solum quando scit ipse quod verum sit, sed etiam si quando errat & fallitur sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit, sive illud verum sit, sive putetur & non sit. Omnis autem qui mentitur, contra id quod animo suo sentit loquitur, voluntate fallendi. Et utique verba propterea sunt instituta, non per quæ se homines invicem fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. Verbis ergo ut ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. Nec idèò ullum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentièdo. Possumus enim & furando, si pauper, cui palam datur, sentit commodum, & aves, cui clam collitur, non sentit incommodum.... Possumus & adulterando, si aliqua, nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moriura, & si vixerit, pœnèdo purganda. Nec idèò peccatum negabitur tale adulterium, nec furtum.**

Et rursus ibidem: *Non idèò mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnunquam pro salute quorundam mentimur. Peccatum ergo est, sed veniale, quod benevolentia excusat, & fallacia damnat.* Et in l. contra mendacium c. 18. docet, nec pro vita sua, vel alterius, servanda licitum esse mentiri. Quod & Alexander III. definivit cap. super eo de uxoribus, dicens, quod *Scriptura sacra prohibet pro alterius vita mentiri.* Imò nec pro æterna alicujus salute procuranda id licitum esse, Augustinus ibidem docet cap. 20. Ad detegendos verò hæreticos se hæreticum mentiri, vel simulare, grave peccatum esse, pluribus ostendit ibidem cap. 6. & 7. est enim fidem Catholicam, ipsum proinde Christum, ore negare. Unde cum Priscilianistæ modis omnibus hæresim suam occultarent, idèòque quibusdam Catholicis videretur sibi licitum, se Priscilianistas simulare, ad arcana ipsorum detegenda, S. Augustinus id prorsus illicitum esse ibi demonstrat: non enim fallaciæ & dolo, sed veritate sunt cavenda, veritate detegenda, veritate convincenda mendacia & er-

rores. Ad quod utinam attendissent Duacena fallaciae artifices!

- I1** Præter rationem n. 9. allatam, hæc insuper ratione Augustinus c. 15. probat mendacium omnino esse peccatum, quia est contra legem æternam. *Dicitur enim Deo, lex tua veritas. Quod autem est contra legem Dei, justum esse non potest, & per consequens nec illud quod est contra veritatem. Quis autem dubitet contra veritatem esse omnino mendacium? Nullum ergo potest esse justum mendacium. Item, cui non clareat ex veritate esse omnino quod justum est? Clamat autem Joannes 1. epist. c. 2. „ Omne mendacium non est ex veritate. „ Omne ergo mendacium non est justum. Non est ergo verum, aliquando esse mentendum.*
- I2** Deinde cap. 18. id probat ex duplici absurdo, quod sequeretur, si liceret ex causa mentiti. Primum est, quia si concesserimus pro aliqua causa, ut pro salute corporali alicujus, esse mentendum, ut paulatim minutatimque succrescit hoc malum, & brevibus accessibus ad tantum acerrimum mendaciorum sceleratorum sensum subintrando perducitur, ut nunquam possit penitus inveniri, ubi tanta pesti per minima adduamenta ad immensum convalescenti, possit obstiti. Secundum est, quod si quando licitum esse posset mendacium, ob bonam causam, idem pari ratione dici posset de furto & adulterio, ut supra n. 9. Augustinus ostendit.
- I3** Christi ergo fideles à Concionatoribus & Confessariis plurimum deterrendi sunt à mendaciis. 1.º quia plurimum displicent Deo, qui est Veritas æterna: scriptum est enim Prov. 12. *Abominatio est Domino labia mendacia.* 2.º propter inconvenientiam magna, ex mendaciis consecutaria; per ea namque destruitur humana societas & conversatio, dum destruitur humana fides, quam alter alteri debet. Eà verò destructâ oriuntur altercationes multæ, suspensiones, & alia mala multa. 3.º propter infamiam, quam patiuntur mendaces: Nam, ut scriptum est Eccli. 20. *opprobrium nequam in homine mendacium.* Potior sur, quam assiduitas viri mendacis. *Perditionem autem ambo hæreditabunt. Mores hominum mendacium sine honore: & confusio eorum cum ipsis sine intermissione.* 4.º propter difficultatem magnam liberandi se à prava mentiendi consuetudine, in quam facile dilabuntur, qui mendacia parvifaciunt. Et idè Catechismus Romanus hic dicit, *quod ferè insanabilis est is animi morbus.* 5.º propter bona quibus privat mentiendi consuetudo. Valdè enim amabilis est Deo & hominibus veracitas, in tantum, ut à Spiritu sancto inter prædestinationis signa Pl. 14. reponatur: ibi namque Psalmistâ interrogante: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Spiritus sanctus responderet: Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolium in lingua sua.*
- I4** Propterea etiam fideles deterrendi sunt à simulatione, per quam aliud factis significatur, quam in mente habeatur: quia, ut S. Tho-

mas ait q. III. a. 1. *sicut veritati opponitur, quod aliquis per verba exteriora aliud significet quam habet apud se (quod ad mendacium pertinet) ita etiam opponitur veritati, quod aliquis per aliqua signa factorum, vel rerum, aliquid significaret contrarium ejus quod in eo est; quod proprie simulatio dicitur, estque verum mendacium, ut constat ex dictis n. 6. Deterrendi quoque sunt à restrictionibus mentalibus, quas etiam vera esse mendacia constat ex dictis ad secundum præceptum.*

Quid ergo (inquies) ad exempla quæ proferuntur ex Scriptura? Quæstio namque de mendacio facile solvitur, si sola præcepta intueamur (inquit Augustinus q. 68. super Levit.) *Nam quid isto præcepto absolutius, non mentiamini? Sed exempla faciunt difficultatem. Mentita sunt obstetrices Egyptia, & bona illis Deus retribuit. Mentia est Raab pro exploratoribus terra, & idè liberata est. Sed & Sara Angelis mentita est Genes. 18. Jacob Patriarcha patri mentitus videtur Genes. 27. David 1. Reg. 20. & 21. Eliaus 4. Reg. 6. Angelus Tob. 5. Judith 5. Michæas c. 2. Quid ad hæc Augustinus?*

Respondet 1.º peccasse mulieres illas, nec idè à Deo remunerationem accepisse, quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Peccavit etiam Sara, peccavit & Judith mentiendo, & quando ista in Scripturis sanctis legimus, non idè quia facta credimus, etiam faciendâ vel dicendâ credere debemus (inquit l. de mendac. c. 5.) *ne violemus præcepta, dum passim sequimur exempla. Constat enim, quod non omnia que à sanctis vel justis viris legimus facta, transferre debeamus in mores. Scripturæ, inquit, c. 14. habent conscripta mala & bona, illa vitanda, ista scèdanda.*

Respondet 2.º Jacob Genes. 27. Joseph Genes. 37. Davidis simulantis insaniam 1. Reg. 21. & c. mendacia judicanda non esse, sed locutiones æliose que propheticas, ad ea que vera sunt intelligenda referendas. Constat enim Jacob benedictionem quidem fratri præripuisse, sed hanc præceptionem à Deo prædictam, Spiritu Dei gestam, ab Isaac divinitus illustrato approbatam, & ab Apostolo velut rei maximæ mysterium explicatam fuisse. Verisimile proinde est Jacob divinitus etiam intellexisse, quid à se figuratè diceretur, & ageretur, & hoc significare voluisse; se utique hædinas pelles induendo, figuram esse Christi, qui aliena peccata portavit; dicendo verò: *Ego sum primogenitus tuus Esau,* figuram esse populi Gentilis, qui substituendus erat in locum populi Judaici, sicut communis veterum Patrum sensus agnoscit. Hoc proinde sine mendacio gessit ac dixit: quia sicut in quibuslibet metaphoris & parabolis; ita & in figuratè dictis & factis figura ipsa non consideratur, sed id quod per eam figuratur.

Nullum itaque mendacii genus est licitum, neque perniciosum, neque officiosum, neque jocosum: mendacium quippe in tria illa genera,

nera, seu species dividitur à S. Thoma q. 110. a. 1. & S. Bonaventura in 3. dist. 28. a. 1. q. 7. in corp. Mendacium *perniciosum* est quo proximus leditur in bonis fortunæ, famæ, vel vitæ. *Jocosum*, quod ad jocos seu recreationem proferitur. *Officiosum*, quod proferitur ob utilitatem proximi. De duobus postremis Augustinus in Psal. 5. ad illa verba, *perdes omnes qui loquuntur mendacium*, dicit, quod in illis non est magna culpa, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut jcamur, aut ut proximis proximis, mentimur. Qua in re errarunt Origenes, Cassianus, & quidam alii Patres, aientes esse licitum ut mendacio officioso velut helleboro, propter magnum bonum consequendum. Quod ab Augustino lib. contra mendacium est improbatum, & ab Ecclesia definitum. *Perniciosum* ex suo genere mortale est: cum nocere proximo ex suo genere sit mortale, inquit S. Thomas a. 4. Ad perniciosum reducit mendacium circa res divinas, dum earum veritatem mendacio quis occultat, vel corrumpt. Quod non solum opponitur virtuti veritatis, seu etiam virtuti fidei, & religionis (ait S. Thomas ibidem) & ideo hoc mendacium est gravissimum, & mortale, illudque Augustinus l. de mendacio c. 14. vocat capitale mendacium, longèque fugiendum.

CAPUT III.

Natura & malitia detractionis & contumelia.

18 **U**T sciamus quid sit detractio, quid contumelia, præmittere oportet differentiam inter famam & honorem. Fama ex D. Thoma q. 73. a. 1. & 2. est bona existimatio quæ à pluribus habetur de aliquo. Honor, prout distinguitur à fama præcisè, ex eodem q. 108. a. 1. ad 2. est exterior testificatio excellentiæ alterius, sive per verba, sive per facta, v. g. per reverentiam ipsi exhibitam. Prout verò distinguitur à laude, est exterior testificatio excellentiæ ipsius per facta, sive per reverentiam opere externo ipsi exhibitam. Laus enim exterior est testificatio, seu deprædicationis excellentiæ alterius per verba. Gloria est fama cum laude, sive, ut alii, clara cum laude notitia.

19 Fama injuriosè læditur per judicium temerarium (de quo infra) sicut & per detractio- nem & infamationem: honor verò per contumeliam, convicium & improprium.

20 Detractio itaque est injusta diffamatio occulta, sive injusta denigratio famæ alicujus persona absentis. Infamatio est injusta aliena fama denigratio, sive publica, sive occulta.

21 Contumelia est injusta dehonoriatio persone presentis. Dicitur 1.º dehonoriatio, id est positiva honoris violatio: quia ommissio debiti honoris præcisè non est contumelia.

22 Dicitur 2.º persona presentis, quia juxta S. Thomam, communiter receptum, contumelia differt à detractio- ne, sicut rapina à furto, quòd scilicet detractio fiat in occulto, absente & ignorante personâ cui detrahitur;

contumelia in publico, sive præsentè & scientè dehonoriato, saltem attentâ intentione dehonoriantis, volentis quòd sua dehonoriatio deveniat in notitiam dehonoriati. Unde S. Thomas q. 72. a. 1. in corp. dicit, *proprie pertinere ad contumeliam, quòd contumeliosus, id quòd est contra honorem alicujus, deducat in notitiam ejus, & aliorum.*

Nec refert quòd plerique contumelias ja- 23 ciant in absentes & nescientes. Quia actus morales ex agentium intentione dijudicantur. Contumeliosus autem semper intendit in notitiam dehonoriati deducere id quòd est contra honorem ipsius. Tripliciter namque contingit ipsum contumeliis affici. Primò ipso vidente, vel audiente, & sic velut in faciem ipsius. Secundo per litteras, aut libellos famulos, ut ad ipsum perveniant. Tertio per verba, vel signa facta personæ in se absentis, sed præsentis in aliquo sui, v. g. in sua imagine, vel statua; vel absentis physicè, sed moraliter præsentis in intentione contumeliam proferentis, sive ad hoc aliqua ipsius inhonorativa dicentis, vel facientis, ut ad ipsius notitiam perveniant.

Contumelia itaque proprie in verbis consistit 24 (ait S. Thomas loco citato) tamen quia etiam per facta aliqua significatur aliquid, quæ, in hoc quòd significant, habent vim verborum significantiæ, inde est quòd contumelia extenso nomine etiam in factis dicitur. Unde Rom. 1. super illud, "contumeliosos," dicit Glossa: "Contumeliosi sunt, qui dictis vel factis contumelias & turpia inferunt."

Ad contumeliam reducitur convicium & 25 improprium; quæ consistunt in verbis, sicut & contumelia (ait S. Doctor ibidem ad 3.) quia per hæc omnia representatur aliquis defectus alicujus, in detrimentum honoris ipsius. Per contumeliam representatur defectus culpæ; per convicium representatur defectus, sive culpæ, sive pœnæ, vel naturæ; per improprium defectus minorationis, vel indigentæ. Qui ergo proximum vocat v. g. cæcum, vel gibbosum, convicium dicit, non contumeliam; qui furem, convicium dicit & contumeliam; tunc autem dicit improprium, dum ipsi injuriosè objicit auxilium vel beneficium ipsi collatum, vel inferioritatem in gradu, aut dignitate, &c.

Porrò detractio & contumelia, peccata sunt 26 ex suo genere mortalia, furto graviora: utpote justitiæ gravius adversantia, in quantum violant bonum divitiis præstantius, honorem scilicet, & famam. Honorem quippe divitiis præstare Philoſophus 4. Ethic. 3. docet, aient, honorem esse maximum inter bona externa. De fama idem testatur mortalium sapientissimus Prov. 27. *Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multe.* Quibus conformiter S. Thomas a. 3. *Inter exteriora bona (inquit) fama præeminet divitiis; eo quòd propinquior est spiritalibus bonis.* Unde Eccle. 20. *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui oc-*

cultē detrahit. 1. Joan. 3. *Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est* (sic refertur can. *Summa* proximē referendo) quia scilicet ipsum privat vitā civili. Proverb. 24. *Abominatio hominum, detractor.* Ibidem c. 21. *Cum detractoribus ne miscearis, quoniam repenit confurget perditio eorum.* Plal. 100. *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequer.* Rom. 1. *detractores dicuntur Dei odibiles.* Jacob. 4. *Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem.* Can. *Summa* 16. q. 1. *Summa iniquitas est, fratres detrahere & accusare.* Unde scriptum est: „*Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est* (pro quanto scilicet fratrem tuum, quantum in se est, privat vitā civili) & omnis homicida non habet partem in regno Dei. „ Propterea etiam Chryllostomus homil. 3. ad pop. Antioch. *Eliminemus omnem ex ore nostro detractionem, scientes, quod etsi cinerem conidamus, nulla nobis aspera vita hujus utilitas proderit, nisi detractione abstinemus.* Detractionem homicidii malitiae & crudelitati proximam esse declarat canon proximē relatus. Declarat & Tertullianus lib. de idololatria c. 2. quia *homicidium non in sola sanguinis professione, & anime ereptione est reputandum. Homicidium enim in verbo maledicti & convicii iudicat Deus.* Et Optatus Milevitanus aiens de Donatistis, qui sacerdotii honore seu gradu Sacerdotes in Ecclesia Catholica ordinatos movebant: *Vos vram fedeliter homicidium... ad infingendum morsum honoribus alienis, dentes vestros in sanguis & arma veristis; linguas acutis in gladios, quas movistis in mortes, non corporum, sed honorum, vel famae. Fugulastis, non membra, sed nomina... Necis multa sunt genera, sed unum nomen est mortis... Quid interest an gladio ferias, an lingua percussas? Indubitanter homicida es, si per te mortuus fuerit, qui vivebat... fundendo sanguinem, non corporis, sed famae, vel honoris? Et S. Anselmus cap. 147. similitud. ex S. Clemente tria esse dicit homicidii genera, scilicet interfectionem, odium, detractionem. Et S. Bernardus serm. 24. in Cant. *Omnis qui detrahit, primum quidem seipsum prodit vacuum charitate. Deinde... ferit charitatem in omnibus qui se audiunt, lingua maledica; & quantum in se est, necat fundens & extinguit. Non solum autem, sed & in absentibus unversis, ad quos volans verbum forte per eos qui praesentes sunt, pervenire conigit. Vides quam facile, & in brevi, ingentem multitudinem animarum, velociter currens sermo tibi malitiae hujus insuere possit? Propterea de talibus dicit propheticus Spiritus: „ Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. „ Unique tam veloces, quam velociter currit sermo. Unus est qui loquitur, & unum tantum verbum proferi; & tamen illud unum verbum, uno in momento, multitudinis audientium, dum aures inficit, animas interficit.**

Si quaeras utrum gravius sit peccatum, detractio, an contumelia?

Respondeo cum distinctione; quia ut S. Thomas observat q. 73. a. 1. detractio differt à contumelia dupliciter; objecto scilicet, & modo. Objecto, quia contumeliosus derogat honori; detractor famae. Modo, quia contumeliosus manifestè derogat, detractor occultè. Si ergo detractio & contumelia spectentur quoad objectum cuique proprium, detractio est peccatum gravius contumelia; utpote violatio boni praestantioris; fama namque per detractionem violata, praestantior est violato per contumeliam honore; utpote consistente in externa testificatione; fama verò in interna existimatione consistit. Actus verò interni externis praestantiores sunt.

Nec verum est quod Lessius opponit, honorem includere famam: cum frequenter honorentur peccatores, de quibus sinistra est opinio; econtrà iusti honore careant, quia tamen famam bonam habent.

Si verò contumelia & detractio spectentur quoad modum, *gravius peccatum est contumelia, quam detractio* (inquit S. Doctor ad 2.) *in quantum habet majorem contemptum proximi: sicut & rapina peccatum gravius est, quam furtum.*

Ceterum contumelia quā quispiam alteri obijcit aliquid crimen coram aliis, regulariter est peccatum gravius simplici detractio: quia non solum laedit honorem, sed & famam, majori cum proximi contemptu.

CAPUT IV.

Varij modi detractionis.

Octo recensentur verbis sequentibus 31 comprehensū, quorum prior continet quatuor modos ipsum diffamandi directè, ipsi causando malam famam; posterior quatuor alios complectitur modos ipsum diffamandi indirectè, diminuendo famam bonam ipsius.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens:

Qui negat, aut minuit, reticet, laudatvè remisit.

Primò itaque proximus diffamatur, ipsi quae detrahitur, saltim ipsi crimen imponendo. Et ista detractionis species pessima est, praesertim si scienter id fiat. Arguit enim nequitiam valdè magnam in detractore, infertque innocenti proximo injuriam longè majorem, quàm dum crimen verum revelatur. Nec excusatur praetextu magnorum bonorum inde resultantium. Non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona. Meritò proinde ingemiscunt pii, quòd vicium istud tam commune sit apud homines certi Instituti sub praetextu promovendi ipsius bonum, seu honorem & gloriam.

Secundò proximus injustè diffamatur, augendo malum, quod fecit proximus: participat enim malitiam prioris modi, quatenus imponit

imponit augmentum falsum.

34 Tertiò injurè diffamatur, occultum crimen ipsius sine necessitate & causa justa revelando. Quartò, id quod de se est bonum, seu non malum, malâ intentione factum criminando. Quintò & sextò, bonum proximi negando, vel minuendo. Septimò, illud reticendo in circumstantiis, in quibus reticentia significare censetur, quòd proximus tantam non mereatur laudem, vel æstimationem, quanta de ipso habetur. Octavò, frigidè laudando; quòd frequenter faciunt invidi, seu alii, qui ingeniosè detrahere volentes, dum negare non possunt bona quæ proximus habet, & propter quæ in bona est æstimatione, illa quidem, vel eis illis aliqua faterentur, sed tam frigidè, ut satis insinuent, se non judicare proximum mereri tam bonam quæ de ipso habetur æstimationem.

35 Non est tamen detractio, si justa sit ratio non concurrendi ad laudes quæ immeritis dantur, qualis ratio est, dum fama, quam ultra meritum habet persona laudata, nociva est proximo. Et quamvis alia non esset ratio, quàm quòd mentiri non liceat, ratio ista haud dubiè sufficit, ut non teneamur, nec possimus explicitè vel implicitè dicere, proximum reverà mereri laudes quæ ei deferuntur, si reverà non mereatur.

CAPUT V.

Variis modi quibus augetur gravitas detractio.

36 Primus: detractio eò gravior est, quòd fama magis denigratur, vel ex parte criminis majoris, quòd imponitur, vel ex parte majoris divulgationis, proportionaliter ad majorem numerum eorum, qui præsentibus sunt detractio, vel ad majorem garrulitatem eorum, ob quam fieri natum est, quòd apud alios magis & magis divulgabitur.

37 Secundus: detractio eò gravior est, quòd magis libera, cumque majori sit advertentia & reflexione.

Tertius: eò est gravior, quòd magis injusta. Propterea enim cæteris patibus longè gravius peccat, qui falsum crimen imponit, quàm qui verum revelat.

38 Quartus: detractio eò est gravior, quòd magis persuasiva. Unde detrahendo, gravius peccat vir, qui multum æstimatur, vel qui probus & sincerus creditur, quàm alius. Ob eandem rationem gravior est detractio hypocritica, qualis exempli gratià est illa, quæ detractor dolenter se referre dicit, quòd refert. De ea S. Bernardus serm. 24. in Cant. ita scribit. *Sunt species pestis hujus, dum alii quidem nudè atque irreverenter, uti in buccam venerit, virus evomunt detractionis; alii autem quodam simulato verecundie fuce, conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti alia suspiria, sicque quædam cum gravitate & tarditate, vultu casto, dimissis superciliis, & voce plangente egredi maledictionem, & quidem san-*

Tom. II.

to persuasibilem, quàm creditur, ab his quibus auditum, corde invito, & magis condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit, vehementer pro eo, quòd diligo eum satis, & nunquam potui de hac re corrigere eum. Et alius, mihi quidem, ait, bene compertum de illo istud; sed per me nunquam innoisset. At quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum, dolens dico, reverà ita est. Et addit: grande damnum. Nam alius quidem in pluribus valet: ceterum in hac parte, ut verum fateamur, excusari minimè potest.

Ob eandem quoque rationem gravior ex isto capite est detractio, dum detrahens dicit, crimen quidem illud se audivisse, nolle tamen se asseverare ab ipso esse commissum. De quo detractio modo Dominicus Soto l. 5. q. 5. a. 3. sic habet: *Modus iste infamandi est tanto perniciosior, quanto istator, & minoris estimationis: nempe dum quis quæ auditu refert. Audisti scilicet vicinam tuam amicam acceptare. Id autem, ut ingenium est hominum, statim in aures vicina hæc verbis insurrexit: hoc aut illud audivi. Ego quidem non credo, sed audita refero. Est profectò ingeniosus, sed pestilens detrahendi modus. Nam quò tu teipsum sanctius justificas, majorem tibi arrogas fidem. Et..... sic fama crevit eundo.*

Quintus modus: eò detractio est gravior, quòd finis ipsius est magis perversus. Ideòque multò gravius peccat revelans crimen ex odio, vel invidia, quàm ex garrulitate. Quia ut S. Thomas ait q. 73. a. 2. *peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis adjudicanda. Detractio autem, secundum suam rationem, ordinatur ad denigrandam famam alicujus. Unde ille per se loquendo detrahit, qui ad hoc de aliquo obloquitur, eo absente, ut famam denigret. Auferre autem alicui famam, valde grave est. Quia inter res temporales videtur fama esse pretiosior, per cujus defectum impediuntur homo a multis bene agendis. Contingit tamen quandoque, quòd aliquis dicit verba aliqua, per quæ diminuitur fama alicujus, non hoc intendens, sed aliquid aliud. Hoc autem non est detrahere per se & formaliter loquendo, sed solum materialiter, & quasi per accidens. Et si quidem verba, per quæ famam alterius diminuit, proferat aliquis propter aliquod bonum necessarium, debitis circumstantiis observatis, non est peccatum; nec potest dici detractio. Si autem proferat ex animi levitate, absque animò nocendi, absque odii, iræ, vel invidiæ affectu, propter causam aliquam non necessariam, non est peccatum mortale: nisi forte verbum, quòd dicitur, notabiliter famam alicujus ledat, & præcipue in his quæ pertinent ad honestatem vite. Tunc enim lethale peccatum est, ait ibi Sylvius: quia tunc, etsi non expressè, implicitè tamen intendit proximi famam ledere, dum ea verba vult proferre, ex quibus gravis læsio famæ proximi per se nata est sequi. Ad quod potest & debet ad-*

vertere, qui de iis loquitur, quæ tangunt famam proximi; idèque virtualiter & interpretativè advertere censetur, licèt fortè non formaliter.

41 Sed lubet hîc addere memoranda verba Gersonis, uberius ista explicantis in respons. ad qq. quatuor q. I. (to. 4. pag. 355.) ubi sic: *Inquirendum ad quem finem dicitur malum de absentibus, & occurrunt sex fines generales. Primus, quandoque hoc fit ad instructionem presentium & id audientium, ut caveant similia facere. Secundus: quandoque fit ad presentium cautelam, ne scilicet ex ignorantia decipiantur, per malam aliorum societatem, vel famulatum, quos presumunt bonos. Tertius, quandoque etiam fit ad utilitatem absentium, ut videlicet presentes eis referant, pro ipsorum correctione & emendatione. Quartus, quandoque fit ex quadam compassione amabili, ut scilicet seipsum & audientes referens provocet ad orandum instantius pro aliorum peccatis, & eorum conversione. Quintus, quandoque etiam fit ex sola curiositate, & assueta loquacitate, & quadam libidine loquendi de aliis. Sextus, quandoque autem fit ex odio, vel invidia, ac pro diminutione fama aliene, & ex animi indignatione.*

42 Sit ergo prima conclusio: primis quatuor modis potest esse non solum licitum, imò & meritorium, referre mala absentium, dummodo non intendatur principaliter alius finis, quàm aliquis prævotatorum quatuor: & si non misceatur alia intentio fermentata, & sibi ipsi memiens: atque dum benè provideatur, ne sint falsa que dicuntur, aut in malo, ultra quàm in se sunt, per referentem ampliata, aut forsitan sinistrè interpretata: ac etiam quòd non plus noceat salis locutio absentibus, & eorum fama, quàm pro se presentibus, & eorum edificationi. Quoniam pro parvo bono consequendo non est magnum malum committendum, id est magnum damnum inferendum; sed necessaria quædam velut æqualitas, seu compensatio, inter bonum & malum, sive inter damnum & lucrum.

43 Secunda conclusio: malè loqui de absentibus ad solum satisfaciendum propria loquacitati, & libidini loquendi de aliis, etiamsi sit pro sola deductione temporis, & quasi pro solatio, ut sic tempus sine radio transeat, vix aut nunquam excusatur à peccato, & sapius transit in mortale peccatum. Tale enim verbum non solum otiosum, sed & communiter est perniciosum, & multipliciter nocivum, seu damnificativum aliorum in fama...

44 Loqui autem malum de alio directè ex odio & invidia, semper est peccatum. Et (quando notabiliter læditur per hoc aliena fama, & loquens hoc advertit in sua conscientia, aut advertere potest) est gravius peccatum sepius quàm furium, aut quàm foret esus carnis die veneris, vel jejunii Ecclesia magni cuiuscumque.

45 Sextus modus: èd gravior est detractio, quòd majora mala ex ea resultant. Et ob hanc

causam longè gravior est detractio de Religiosis, quorum infamia redundat in Communitatem, nec non de Ecclesiasticis, quàm de aliis, & maximè de Ecclesiasticis laborantibus in vinea Domini, v. g. Parochis, Confessariis, Concionatoribus, &c. Unde hisce temporibus, illusio est mirabilis, quæ plures animæ, aliàs timorata, mirum in modum timentes in cæteris detractioem, licitum sibi existimant nescio quæ referre, vel audita credere, vel suspicari, de fide, vel praxi Parochorum suorum, vel istorum illorumque Confessariorum. Horrent audire (inquit perillustri D. Denis, Ecclesie Cathedralis Leodiensis Canonicus-Theologus) ebriosum vel impudicum Ecclesiasticum describi talem qualis est; & nihilominus, absque conscientie remorsu, piissimos quosque infamant, vel libenter audiunt infamari; tamen ea quæ dicunt, vel ab aliis audiunt, omni careant verisimilitudine. Eiusmodi detractioem gravitas tantò major est, quantò majores aliqui fructus spirituales facerent in conversione animarum. Videri potest Lenæus in lib. de piorum persecutionibus, in quo plures exhibet SS. Patres hac de re conquerentes, specialiter cap. 54. ubi refertur ista de Donaristis Augustini querela l. 2. contra Petilian. c. 87. *Judei persecuti sunt carnem ambulantis in terra; vos Evangelium sedentis in celo: quod Evangelium minus passum est severium Regum flammis, quàm vestras patitur linguas. Quia illis incenditibus unitas mansit; vobis loquentibus manere non potuit. Quis non videt verba ista nostris optimè quadrare temporibus, contra eos qui nescio quibus calumniis, odiosisque figmentis Moralem Evangelicam impugnant, unitatem discindunt, divisiones in Ecclesia faciunt?*

CAPUT VI.

Casus, in quibus narratio defectuum proximi solum est peccatum veniale, vel nullum.

Primus est dum materia est levis; quæ tamen pensanda non est ex eo præcisè quòd peccatum narratum sit in se leve, sed ex eo quòd, pensatis circumstantiis, leviter, non graviter lædat famam vel honorem proximi. Contingit enim famam ipsius per narrationem peccati levis graviter lædi, & contra per narrationem gravis criminis non lædi graviter. Quia peccatum absolutè leve, respectivè ad certam personam esse potest graviter infamativum, ut si de spectabili puella, vel de Episcopo, probovè Religioso, vel Ecclesiastico, dicas, quòd commiserit levitatem, in se quidem levem, sed quæ ipsi magno vertitur probro, tamen respectivè ad alios vix reputaretur. Istud proinde leve de tali persona narrare, non est leve, sed grave peccatum, utpote graviter diffamativum; & èd gravius, quòd persona sublimior, & majoris est estimatio. Econtra si de quibusdam laxioris vitæ, v. g. Aulicis, juvenibusque lascivis, vel mili-

bus dicas; quod puellam deceperint, quod duellum commiserint, & alia ejusmodi, de quibus ipsi letantur, glorianturque, vix aut ne vix quidem reputatur. Habenda est igitur ratio circumstantiarum omnium, scilicet 1°. & maximè persona infamata, cujus qualitas & conditio maximè est momenti ad discernendam detractionis gravitatem. 2°. infamantis: quia plurima sunt quæ magnam impressionem faciunt, si à viro gravi narrentur, vel objiciantur; parvam, vel nullam, dum narrentur, vel objiciantur à vilissimis personis. Quo ex capite scurræ, pueri, mulierculæ, similesque personæ gravia sibi invicem objicientes, à mortali sæpè excusantur contumeliæ vel detractionis peccato, licet sæpè non à gravi peccato odii, iracundiæ, vel vindictæ. 3°. habenda est ratio personarum audientium, numeri scilicet & qualitates earum. Nam apud vel unum virum gravem diffamari sine dubio majus peccatum est, quàm apud vitum nullius, vel ferè nullius considerationis; minus quoque est diffamari apud unum, quàm apud multos, cæteris paribus.

48 Secundus casus, quo narrans defectum proximi, vel eum ipsi objiciens, solum venialiter peccat, est dum id non facit ex intentione nocendi proximo, sed ex levitate, vel joco, vel ob causam non necessariam; iis in circumstantiis, in quibus nec proximi fama, nec charitas inde notabiliter læditur, nec audientes graviter inde scandalizantur. Ita enim docet S. Thomas suprâ n. 40.

49 Tertius casus est dum ex motu imperfectè, seu non plenè deliberato quis profert aliquid lædens notabiliter proximi famam. Illi tamen qui absque consideratione præcipitanter effutire solent quidquid venit ipsis in buccam, ex hoc capite se excusare non possunt. Quia læsio famæ proximi ipsis satis voluntaria est in pravo illo usu præcipitanter effutendi, &c. dum usum illum corrigere non fatagunt.

50 Cæterum regulariter & ut plurimum solum veniale est, veniales defectus alterius revelare, sine quibus justus non vivunt, nisi attentis circumstantiis gravem infamiam inurant ut suprâ. Lessius quoque, Layman, & alii putant solum esse veniale, in genere dicere, aliquid esse gloriosum, iracundum, avarum, &c. Sed licet hoc aliquando verum fortè sit, si talia dicantur de secularibus hominibus de vulgo: quia non nisi levem dedecoris notam inurit; aliud meritò videri potest de sacris hominibus, præsertim Ecclesiam regentibus; quorum famam sicuti graviter lædit, qui narrat ipsos promiscuè mentiri; ita & qui narrat ipsos promiscuè irasci, vanæque gloriæ, ostentationi, avaritiæ passim cedere: ex hoc enim plerumque sic diminuitur fama bona, & auctoritas ipsorum, ut impedimento sit, ne spirituales fructus in Ecclesia referant, vel ne ipsis beneficia conferantur, vel ad officia eligantur quibus ob præclaras dotes alijs digni forent,

Tom. II.

Ecclesiamque utiles futuri. 3°. licet videri possit solum esse venialem revelationem defectuum naturalium; eò quod à natura homini accidant, contra ipsius voluntatem, nec ipsi impotentur ad culpam. Certum tamen est, talem revelationem posse esse mortalem, & non rarè esse talem: cum non rarè fieri soleat, quod fama ipsius graviter inde lædatur, & ipse vilior apud alios reddatur. Sicut enim laudari solent homines, non à solis virtutibus, sed & à qualitatibus naturalibus; ita & ab illis vituperari. Unde ordinariè mortaliter censendus est peccare, qui honoratum virum, qui habetur pro nobili, legitimo, &c. diceret esse spurium, ignobilem, patrem ipsius fuisse suspensum, &c. Nec dubium, quod si quis alteri in faciem istiusmodi defectus exprobraret, ipsi graviter injuriosus & contumeliosus foret. Denique non dubium, graves ex hujusmodi defectibus, in vulgus sparsis, contemptus, gravique damna frequenter provenire. Quando tamen ob ejusmodi defectum secundum canones, vel leges, ad hæreditatem, ordines, matrimonium, beneficium quispiam est inhabilis, peccatum non est, eum servato juris & charitatis ordine revelare.

Quartus casus, huc pertinens, sic ponitur à S. Thoma q. 72. a. 2. ad 1. *Ad eurapeliæm pertinet, dicere aliquod leve convicium, non ad dehonorationem, vel ad contristationem ejus, in quem dicitur, sed magis causâ delectationis, & joci. Et hoc potest esse sine peccato, si debita circumstantia observentur. Si verò aliquis non reformidet contristare eum in quem profertur hujusmodi jocofum convicium, dummodo alijs risum excitet, hoc est vitiosum.*

Causa etiam correctionis ac disciplinæ, sicut Superior potest subditum verberare, vel in rebus damnificare; ita & alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod conviciosum potest dicere. Sic enim Dominus discipulos vocavit *stultos*. Et Apostolus Galatas *insensatos*. Tamen, sicut dicit Augustinus, rarè, & magna cum necessitate ejusmodi objurgationes sunt adhibende. S. Thomas ibidem.

CAPUT VII.

Gravia de proximo narrans ex auditu, frequenter, non semper peccat graviter contra justitiam, licet nullam narratis auctoritatem addat.

52 **E**st contra Scotum, Sylvestrum, Navar-
erum, qui censent talem rarè peccare mortaliter contra justitiam; eò quod taliter narrantibus rarè adhibeatur fides ab auditoribus, scientibus à multis multa non vera dici. Unde putant narratores istos rarè lædere famam proximi, saltem graviter, nisi ex modo narrandi auctoritatem, seu majorem certitudinem narratis adjungant, quàm simpliciter dicendo, se ab alijs audivisse, ad quorum fidem se remittant. Siqui enim sic narratis

credant, leviter credunt, juxta illud: *Qui cito credit, levis est corde.*

53 Tales nihilominus frequenter peccare graviter contra justitiam asserimus cum Soto, Card. de Lugo, Layman, Bonacina, & aliis. Ob rationem oppositam. Quod enim Scotus in 4. dist. 15. q. 4. ait, raram hujusmodi narratoribus fidem adhiberi, est contra experientiam, e contra docentem ipsis frequenter fidem adhiberi, si non certam, saltem talem, quâ saltem in dubium revocatur, adeoque graviter læditur fama bonæ proximi. Quoties verò tales sunt circumstantiæ, ut narratio nata sit (spectatâ fragilitate hominum) ingerere fidem, suspitionem, vel dubitationem graviter diminutivam famæ bonæ proximi, talis narratio est mortale peccatum contra justitiam: cum taliter narrans sit vera causa notabilis diminutionis famæ bonæ proximi. Et iste est communis Doctorum sensus. Imò certa sunt crimina, ut hæresis, proditio, &c. de quibus suspicio vel dubium, magis infamat hominem, aliâ probatâ famâ, quàm certitudo de aliis criminibus, ut benè advertit Bannez q. 73. art. 2.

54 Cavendum ergo à narrationibus ex auditu, tamquam in praxi valdè periculosis: quia licet in speculatione fieri possit, quòd præcisè referens se hoc vel illud audivisse de tali, se tamen nihil de eo scire, nec credere, contra justitiam graviter non peccet, si prudenter judicet, auditores nec credituros, nec de tali male suspicatos: sæpè tamen hinc mentitur iniquitas sibi, sæpè nimia de aliis loquendi facilitas sibi blanditur. Et dato, non concessio, quòd talis non peccaret contra justitiam, saltem peccaret graviter contra charitatem, si advertere posset auditores ex sua levitate credituros, ut ostendit Layman hic.

CAPUT VIII.

Oculum crimen proximi revelare tres causa permittunt, scilicet justitia, charitas, necessitas.

55 Prima itaque causa est justitia, ex cujus dictamine Judex, vel Superior (servato juris ordine) occulta subditorum peccata manifestare potest, vel ad eorum correctionem, vel ad aliorum exemplum. Si enim servato juris ordine Judex possit ex justitiâ dictamine malefactorem occidere, potest & diffamare. Unde nec peccant, qui zelo justitiæ (servato fraternæ correctionis ordine, dum utiliter servari potest) in judicio accusando, vel testificando, crimen alterius Judici manifestant.

56 Secunda causa est charitas, ex qua occulti defectus proximi (servato, ut antè, fraternæ correctionis ordine) Superiori denuntiantur ad emendationem ipsius, vel aliis etiam revelantur, ob aliquam ex quatuor prioribus causis, seu finibus num. 41. ex Gersono enarratis. Et ideo detractor non est, qui occultum crimen proximi revelat ad avertendum periculum a-

liquo imminens Communitati, vel privato innocenti. Quia commune & privatum innocentis bonum præferendum est bono privato nocentis. Quam ob causam licitum est (circumspèctè tamen) revelare occultos defectus illius, qui aliâs, cum publico damno, præficiendus esset alicui officio. Licet etiam monere proximum, ut sibi caveat ab occulto fure (aliâs ipsi nocituro) vel declinet consortium ejus, quem scit corruptis esse moribus; ne per istud consortium vel colloquia corruptatur. Quâ ratione Christus Luc. 12. manifestavit hypocritam Phariseorum, & Apostolus 2. Timoth. 4. *Alexander (inquit) Evangelium multa mihi ostendit, quem in devisa.* Denique S. Thomas q. 70. a. 1. ad 2. dicit manifestanda esse ea quæ homini commissa sunt sub secreto, si pertinent ad corruptionem multitudinis, spiritualem, vel corporalem, vel in grave damnum alicujus persone.

Si itaque nosti quempiam furis addictum, monere potes, imò ex charitate debes (saltem interrogatus) ut sibi caveat, vel ne sibi eum in famulitium suum accipiant. Si videas innocentem extremo supplicio afficiendam, potes, imò debes Judici revelare homicidam, ne pro eo innocens pereat. Dumque agitur de officio, beneficio, religione, matrimonio, si nosti impedimentum, ex quo prudenter timeas grave damnum obventurum, teneris revelare, nisi aliâ viâ, v. g. correctione fraternâ, malum avertere valeas.

Hoc etiam titulo multi Doctores excusant eos, qui ex amica compassione manifestant occultos fratris defectus. Verùm ad hoc opus est lapide lydium, ad discernendam, an charitatis aurum tunc verum sit, & purum, an cotiâ mixtum, vel aurum falsum, potius quàm verum: subtilissimè namque fallit privatus amor, ut per fictam compassionem securius & perniciosius ad detrahendum inducat, prout ostendit D. Bernardus Serm. 24. in Cant.

Tria igitur à te observanda sunt, si decipi non vis. 1.º an non leviter id facias, uti contingit dum ex impetu moveris absque matura discussione spei profectus, utrum benè fundata sit, an non. 2.º an is cui revelas, utiliter ad profectum illum collaborare velit & possit. 3.º an nullum inde malum imminet delinquenti, præter id quod necessarium est ad procurandam ipsius emendationem. Nisi ad ista attendaris, ne tibi de compassione blandiaris, sed time, ne in te quadret istud Sapientis: *facie verbis paraveris fatuus*; time etiam, ne dum prætextu charitatis revelas occulta fratris, charitatem justitiâque lædas, absque justa necessitate revelando, vel defectus incertos, solâque suspitione notos, pro certis manifestando. Cum injustum sit ex causâ incerta quempiam afficere infamiâ certâ.

Tertia causa est necessitas, ut si aliter ab injuriosa vexatione nequeas liberari, nisi occultum vexatoris crimen declarando. Quia tamen in te servandam est inculpata tuteia mo-

deramen, sicut in quacumque alia iusta defensione adversus injustum aggressorem. Hac ratione reus potest injustam contra se depositionem infirmare, manifestando crimen occultum (dummodo verum) deponentis.

61 Huc plerique Doctores revocant necessitatem consilii, consolationis, seu doloris leniendi; ex qua permittunt uni vel alteri amico narrare injuriam ab altero occulte acceptam, tamen si aliquam inde infamiam sit incururus. Hanc enim sibi imputare debet (inquirunt) eò quòd nimis durum esset, acceptam injuriam apud se debere concoquere, nec posse de ea conqueri apud amicum, consilium vel consolationis gratiã.

62 Verum id non facile admiserim. Nec enim consonum videtur Oraculo Apostolico: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malo*, uti nec aliis Evangelicis Christiane patientiæ documentis. Imò nec rationi Christianæ, quæ dicitur proximum sine cogente necessitate non infamandum. Hoc autem fit in illo casu. Neque enim ad leniendum dolorem necessaria est proximi diffamatio: cum sine illa dolor leniri queat ad Deum amicorum amicissimum confugiendo, ab ipsoque patientiam & consolationem necessariam exorando, qui *consolatur nos in omni tribulatione nostra. 2. Cor. 1.*

63 Et quæ necessitas nominandi personam, consilium accipiendi, vel consolationis gratiã? An non potest amicus amicum consolari, consiliumque ipsi dare, licet nesciat personam injuriantis? Sed & afflictus animus difficilè servare potest necessarium moderamen, soletque acceptam injuriam exaggerare, suspitionesque & judicia temeraria interficere, amicisque indifferetis, eam ulterius propalaturis, accipiendæ consolationis prætextu rem revelare, vel pluribus quam necesse sit. Denique justum non est pro exigua consolatiumcula gravem proximo infamiam causare (uti plerumque fit) cum moderamen justum excedatur, dum tanto proximi malo exigua consolatiumcula emitur.

64 Nec ratio contradicentium solida est: quia non videtur satis christiana, imò siquid probat, probat licitam esse vindictam, seu reditionem mali pro malo ad leniendum dolorem, ut consideranti apparebit.

65 A fortiori rejiciendum est id quod Joannes de la Cruz ait in Directorio suo §. 8. q. 2. a. 2. dub. 3. *Si persona secretò injuriata, non valens se à dolore cohibere, in querimoniis erumpat publicas, non illic de peccato mortali damnatur, si injurians infametur: durum enim videtur, sic afflictum animum cohibere... cum hac naturalissimum sit, &c.* Ex sola namque imperfecta deliberatione excusari potest à mortali, si ex hoc injurians graviter infametur, nec nisi vitio corruptæ naturæ naturalissimum dici potest factum istud, eo scilicet modo quo naturalissima dicitur vindicta, cujus abstinencia, licet naturæ corruptæ dura, sub gravi obligatione est. Similiter ergo, &c. Christianus ergo, istis in casibus, di-

cere debet cum Psalmista: *propter verba labiorum suorum ego custodivi vias duras.*

Dicit quidem S. Thomas q. 73. a. 2. *Si 66 verba, per que fama alterius diminuitur, profert aliquis propter bonum necessarium, debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, nec potest dici detractio.* Verum observanda est clausula ista: *propter bonum necessarium: necessitate utique tantã, quæ abstergere queat & quodammodo compensare proximi infamiam, aliæque inconveniencia ex ea secutura.* Tantò proinde gravior est detractio, quantò hinc minor est necessitas, inde gravior infamatio, notabilioraque inconveniencia ex ea sequi pronum est.

CAPUT IX.

A mortali detractio non excusatur, qui vel uni viro prudenti, sine justa necessitate, re-velat grave crimen occultum proximi, etiam si vir ille credatur secretum servaturus.

EST communis contra Cajetanum, Cordu-
bam & Navarrum, quibus id non videretur esse mortale; quia ipsis videtur, quòd tali viro prudenti dicere, moraliter perinde est ac nulli dicere, vel saltem non est proximum graviter infamare. Cum enim tanta sit bona plurium opinio de aliquo, notabile non est, si unus vel alter malam de te opinionem concipiat: utpote quæ non est infamia simpliciter, sed secundum quid.

Sed in contrarium est S. Chrysostomus, dum
hom. 3. ad popul. Antioch. dicit: *Hoc verò ridiculum magis est, quòd talem habentes vitam, & res suas negligentes, cum aliquid arcanum dixerint, rogari audientem, & adjurant, ne cuiquam amplius alteri dicat, hinc declarantes, quòd rem reprehensione dignam commiserunt. Sed enim illum ut nemini dicat, rogas, & velut de re non exigui momenti adjuras, multò magis ea priorem huic dicere non oportebat. In tuo sermone habebas: postquam ipsum prodidisti, tunc salutem ipsius curas. Si non vis efferrì, neque alteri ipse dicas. Postquam verò alteri prodidisti sermonis custodiam, superflua facis, & inutilia, admonens & obsecrans pro dictorum custodia. Sed jucundum detrahere: imò jucundum non detrahere. Detrahens enim deinceps in agonia est, suspicatur, & timer, penitentiam agit, & linguam suam mandit, timens & tremiscens, ne forte aliis enuntiatum verbum, magnum sibi periculum offerat... Apud seipsum verò continens, in securitate plurima cum multa vivet voluptate. Audisti sermonem (inquit Eccles. 19.) moriatur in te: confide, non te dirumpet. Quid est, moriatur in te? extingue ipsum, desode, nec exire, neque penitus moveri permittas. Hactenus Os aureum, manifestè innuens talem esse detractorem, in re non parva; adeòque graviter peccare.*

Assertio itaque nostra probatur 1. ex Chry-
sostomo. 2. ex S. Thoma q. 73. a. 1. ad 2.
aiente: *Etiamsi uni soli aliquis de absente ma-
lum dicat, corrumpit famam ejus, non in toto,*

sed in parte, & quidem in parte notabili, dum notabile crimen proximi revelatur uni viro gravi & prudenti, uti patet in iudicio temerario, vel ab uno concepto de gravi crimine alterius.

70 3°. sicut pluris facienda est bona opinio apud unum virum gravem, prudentemque, quam apud multos imprudentes & leves; sic pluris facienda est bonæ opinionis corruptio apud unum virum prudentem, &c. Rectè proinde Sotus l. 5. q. 10. a. 2. conclus. 4. *Mallem crimen meum notum esse tribus, aut quatuor, quam uni gravissimo viro. Nam quamvis ex una parte presentius periculum imminet, ab illis divulgatum iri, quam ab isto; tamen ab altera parte ego pluris æstimo, in bona esse estimatione apud illum virum gravissimum, quam apud plures alios minoris estimationis. Unde infamia non est solum accipienda hic in rigore iuris, quando est apud plures; sed etiam secundum rei naturam.*

71 4°. vix est probus & honestus, qui non ægrius fert corruptionem bonæ famæ suæ apud unum vel alterum virum gravem, quam iacturam magnæ summæ pecuniariæ.

72 5°. si mortale non sit, grave crimen alterius uni amico prudenti revelare; neque hic amicus prudens mortaliter peccabit, alteri amico prudenti revelando; nec iste sursum revelando alteri. Atque ita crimen occultum proximi sine peccato mortali passim fieri poterit publicum (nemo est enim, qui amicum non habeat, quem credit prudentem) id autem concedi non potest.

73 Conjuges tamen sibi invicem revelare possunt occulta crimina filiorum, aliorumque domesticorum. Quia hoc spectat ad rectam familiæ administrationem. An etiam Religiosi Prælati occulta peccata Confratrum? Non, si gravia sint, nec Communitati nociva, per fraternamque correctionem emendabilia. Quia Religiosus mallet crimen suum feci à pluribus aliis, quam à solo Prælato suo, meritòque ægrius fert infamiam apud Prælatum, quam apud 20. fratres. Qua de re plura dixi agendo de correctione fraternæ. Nec Confessariis pœnitentes absque necessitate revelare possunt delicta complicum, sub prætextu causæ utilis. Non enim sufficit quacumque utilitas, sine necessitate. Aliàs liceret occultum crimen proximi, per fraternam correctionem emendabile, Judici immediatè deferre. Quod est contra Evangelium.

CAPUT X.

Mortalis detractionis reus est, qui publicè diffamatum in uno peccati genere, in alio non connexo diffamat.

74 Ita Adrianus quodlib. 2. diffic. 1. Salomius, Arragonius, & alii passim. Quia laborans infamiam in uno peccati genere, non idèo amittit jus ad famam in alio genere. Publicus namque concubinarius v.g. non prop-

terea excidit famam hominis à re aliena manum cohibentis, vel fidem Catholicam profitentis. Si tamen peccata sint connexa, justè diffamatus de uno, absque injuria diffamatur de altero. Quia ex peccatis connexis una resultat infamia. Nova proinde infamia non inuitur meretrici, si de ipsa dicas quòd juvenem ad peccatum verbis vel gestibus provocaverit.

Non placet ergo Sylvester verbo *detractionis* indistinctè dicens, non esse mortale, infamatum in uno genere graviore, infamare in alio leviori: tamen non diffitear, aliquos homines esse famam adeò prostrata, ut parum ipsis accretat infamiam, si aliud crimen, etiam non affine, de ipsis dicatur; idèque tunc non sit nisi veniale.

CAPUT XI.

Non est mortale contra justitiam, nec contra charitatem, nescientibus revelare crimen aliquis, in loco ubi de eo justè diffamatus est, sive per publicam sententiam Judicis, sive per notorietatem facti, vel famæ.

Et sententia communis. Sed ante probationem notandum 1°. crimen proximi tripliciter esse posse publicum, seu notorium. Primò publicitate juris, quando per confessionem vel convictionem in iudicio, vel per sententiam Judicis de eo constat. Secundò publicitate facti, dum crimen patratum est in loco publico, coram multis. Tertio publicitate famæ, vel (ut alii) publicitate indiciorum, quando fama criminis, ex sufficientibus indicis orta, pervenit ad multos de Communitate, ad majorem scilicet partem illius, vel ad tot de Communitate personas, ut spectatis circumstantiis, moraliter fieri nequeat, quin ad notitiam majoris partis Communitatis, seu Civitatis, Pagi, Parochiæ, Viciniæ, Collegii vel Monasterii deveniat, ut si notum sit septem vel octo personis de Communitate, constante viginti personis; vel notum sit quidem vel viginti personis diversarum familiarum, de Communitate centum, vel mille personis constante.

Notandum 2°. crimen notum majori partem unius loci, non censeri publicum nisi respectivè ad eum locum. Unde si fama criminis solum vigeat in majori parte viciniæ, non illicò publicum censetur in tota urbe, si valde sit spatiosa; sicut nec eo ipso quo fama illius vigeat in una urbe, publicum censetur in tota Provincia. His notatis

Probat, id non esse contra justitiam, quia dum quis uno loco justè diffamatus est aliquo ex dictis modis, illo in loco excidit jure ad famam, & per accidens est quòd illam apud aliquos ignorantes adhuc retinet. Neque enim jure, sed factò dumtaxat retinet. Si enim de eo diffamatus sit per publicam Judicis sententiam, infamia ipsius censetur pars pœnæ pro peccato à Judice inflictæ: cum eo loco & tempore sententia publica profertur, quo magna esse solet populi frequentia, ut

omnibus ad terrorem & exemplum innotescat. Si autem diffamatus sit per publicitatem facti, vel famæ, seu indiciorum, eo ipso famam abjecisse censetur, quo ipsum non puduit publicè crimen admittere, vel sufficientia illius indicia in publico dare.

80 Et hinc probatur id etiam non esse mortale contra charitatem: quia proximus ex hoc nec grave nocumentum accipit, cum ibi equidem publicè sit infamis; nec potest rationabiliter id multum agrè ferre, cum vel istam pœnam justè promeruerit, vel famam ipse suam abjecisse censetur, ut proximè dixi.

81 Si tamen nulla sit ratio, quæ invitet ad loquendum de similibus, de iis loqui, etiam coram scientibus, esse videtur veniale contra charitatem: utpote quâ unumquemque proximum diligere tenemur, sicut nos ipsos. Quemadmodum ergo charitas nobis non permittit sermonem instituere de personis nobis conjunctissimis, si earum aliqua crimen infame commiserit, v. g. furtum, vel adulterium; imò molestè ferimus de eo sermonem ab aliis institui, opramulque ab iis sermonem averti, nisi de eo aliquid ex amica compassione dicatur, ut audientes provocentur ad ferventiùs orandum pro ipsa, vel aliqua alia justa ratio invitet ad aliquid de eo dicendum: similiter charitas non permittit sermonem de aliis instituere, nisi, &c.

82 Imò videretur mortale contra charitatem ipsum peccatori in faciem objicere ejusmodi crimen, vel, ratione illius, ipsum digito notare, cum gravi ipsius mœreore, seu contristatione. Juxta communem quoque sententiam (apud Layman l. 3. tr. 3. p. 2. c. 3.) mortale est contra justitiam, evulgare crimen solùm publicum per rei in judicio confessionem, vel testium depositionem: quia tunc nondum est publicum in ordine ad populum, sed in ordine ad Judicem dumtaxat, ut reum condemnare possit. Si tamen crimen per sententiam Judicis brevi publicandum certò sciatur, plerique censent grave ipsi nocumentum non inferri ab eo qui illud divulgat: quia fama brevi justè destruenda non videtur magnæ æstimationis. Sed tu cogita, & ab istis tutiùs abstine.

CAPUT XII.

Mortale est contra justitiam, crimen uno loco publicum solà publicitate facti, vel fama, divulgare in alio loco distante, ubi aliàs nunquam vel difficulter sciri potuisset.

83 Hanc etiam communem esse testatur Layman ubi supra. Tenent nominatim Adrianus, Sylvester, Sorus, Molina, Petrus Navarra, Amicus, Dicastillo, & ipse Layman, contra Lessium, Fagundez, Cardinalem de Lugo, &c. Quia licèt quis publicè peccando, vel publica peccati indicia dando, jus amiserit ad famam, respectivè ad locum in quo publicè peccavit, vel publica sui peccati indicia dedit, sicut & respectivè ad vicina lo-

ca, ad quæ peccati notitia, attentà humanà conditione, velut nata est pervenire; non tamen respectivè ad loca & locorum personas, ad quæ & quas, te non divulgante, vix aut ne vix quidem perventura fuisset: quemadmodum enim famam abjecisse non censetur respectivè ad posteriora loca & personas, sed respectivè ad priora dumtaxat, sic jus ad famam amisisse non censetur nisi respectivè ad priora loca, &c.

Et confirmatur: ille qui anteriori tempore 84 per publicum crimen diffamatus fuit, si post diuturnum tempus famam bonam recuperaverit per commissi criminis oblivionem, posteriori isto tempore non potest justè diffamari, imò contra justitiam peccat, qui crimen illud in memoriam aliorum revocat, vel enarrat iis qui de eo nihil audierunt. Quia qui publicè peccavit, jus equidem habet ad famam pro tempore quo peccatum suum desit esse publicum. Similiter ergo qui uno loco per crimen ibi publicum diffamatus fuit, si famam bonam retineat in alio loco remotiore, in quo crimen ipsius non est publicum, sed prorsus ignoratum, non potest in isto remotiore loco justè diffamari, imò contra justitiam peccat qui ipsum ibi diffamat. Quia jus retinet ad famam in isto loco, licèt illud amiserit in alio loco, ubi publicè peccavit, sicut & in vicinis locis, in quibus, ob viciniam, & incolarum communicationem natum est fieri, ut quod in uno loco publicum, ibi etiam moraliter publicum censetur.

Propterea contra justitiam peccant Historici, qui similia cumina publicis mandant historiis. Nec contraria est timoratorum praxis, nisi fortè sectatorum oppositæ sententiæ, vel nisi respectivè ad ea crimina, quæ adeò publica sunt in toto aliquo regno, ut eorum fama nata sit volare per totum mundum. Nec verò Historicis privatâ autoritate scribentibus, præ aliis privatis licitum est proximum diffamare, etiam prætextu communis boni. Cum commune bonum non sit ipsis specialiter commissum, aliique privati communis boni prætextum allegare queant, sicut ipsi, dicendo, de communi bono esse, quòd talis unusquisque ab aliis ubique cognoscatur, qualis uno loco publicè est, eademque ad id probandum rationes allegare, quas allegare possent Historiographi. Si verò Historici publicâ autoritate scribant, v. g. jussi à Principe vel Magistratu, adhuc non possunt crimen uno loco per sententiam Judicis non divulgatum per totum mundum divulgare, magis quàm ipsi Judices & Magistratus, qui contra justitiam peccarent, si non servato ordine juris, nec securâ sententiâ id facerent.

Quidquid tamen de eo sit, pro certo tenendum est, crimen in una Religione publicum, 86 etiam per sententiam Judicis regularis, non posse absque injuria extra eam revelari. Cum inter unam & aliam Religionem, & à fortio-

ri inter Religionem & sæculares nullum sit, nec expediat esse quoad ista commercium, utpote communi Religionum bono perniciosum; istamque ob causam diffamatio alicujus in una Religione, nata non sit extra eam diffundi; nec Judex, seu Prælatus Religionis id permittere possit: quia permissio ista non foret in ædificationem, sed in destructionem; idedque in Religionibus id prohibitum esse solet sub pœna excommunicationis; sicut in nostra prohibitum est.

CAPUT XIII.

Non est mortale contra justitiam, crimen uno loco justè publicum per publicam Judicis sententiam, manifestare in alio loco, ubi publicum non est; si tamen absque causa id fiat, in materia gravi, mortale esse videtur contra charitatem.

87 **E**t rursus communis pro utraque parte. Ratio prioris partis est, quia justè diffamatus per publicam Judicis sententiam, jus ad famam amisit pro omni loco. Isto namque jute sententia Judicis ipsum privavit per modum pœnæ, ut cæteris ubique terrarum sit in exemplum & terrorem, ut supra dixi, patetque in iis quorum dorso stigma inuritur. Patet etiam ex praxi totius Orbis, ad ejusmodi criminum ubique terrarum evulgationem dante licentiam Historicis.

88 Ratio posterioris partis est, quia charitatem graviter lædit, qui proximum, absque justa utilitate, lædit in te gravi, fama utique bona, quam alibi abique cujusquam injuria & offensa pacificè possidet, tametsi jus non habeat ad illam. Quisque enim graviter ferret hoc sibi fieri. Hæc est autem naturalissima charitatis regula: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

89 Dixi per publicam Judicis sententiam: si enim Judicis sententia certis limitibus circumscripta sit, uti aliquando fit, ita ut Judex crimen illud ubique divulgari nolit (ut fit in Religionibus) injustitiæ reus est, qui extra limites illos crimen illud divulgat.

CAPUT XIV.

Contra justitiam peccat, qui occultum crimen proximi, uno in loco injustè publicatum, sive isto in loco, sive in aliis scienter nescientibus revelat.

90 **E**t ista est communis contra Lessium, Molinam, Tamburinum, &c. quorum fundamentum est quòd proximus eo casu non retineat jus ad famam, sive fundatum in intrinseca probitate sua, seu innocentia; verè enim supponitur crimen commississe: neque fundatum in communi hominum æstimatione; cum eo ipso quo crimen ipsius factum est publicum, in communi æstimatione factus sit nocens, non amplius innocens.

91 Sed contrà: licèt proximus eo casu non retineat jus ad famam fundatum in communi æstimatione quæ de facto sit; retinet ta-

men jus fundatum in communi æstimatione, quæ esse debeat de jure, quamdiu crimen ipsius factum non est publicum, nisi per injuriam. Neque enim jus per injuriam amittitur. Et sicut non amisit jus ut fama sibi injustè ablata sibi restituatur ab iis qui crimen ipsius injustè publicaverunt; ita nec amisit jus ad hoc ut crimen suum, injustè publicatum, ulterius non publicetur, nec fama sua ulterius laceatur. Quod qui faciunt, non minùs obnoxii sunt restitutioni, quam primi divulgatores: quemadmodum enim isti primæ publicationis injusti sunt auctores, sic illi ejusdem sunt injusti extensores, seu amplificatores.

Simile est in pretio mercium per monopolium aucto: neque enim injustitiæ rei, restitutionique obnoxii sunt soli primi auctores istius augmenti, sive illi qui stante eadem mercium copiâ, quæ fuit ante augmentum, isti augmento causam per monopolium dederunt; sed & illi qui & ipsi eo pretio eadem merces vendunt. Tametsi enim primi auctores non fuerint istius augmenti, sunt tamen continuatores, nec magis jus habent eo pretio vendendi, quam primi auctores illius. Justum namque mercium pretium, non est illud quod inductum est per injustum monopolium, sed quod communi æstimatione, sine fraude & monopolio, attentâ mercium copiâ, vel inopiâ currit. Quemadmodum ergo sola communis æstimatio valoris mercium justè & sine fraude ac monopolio inducta tribuit jus eo pretio ulterius vendendi; sic sola communis æstimatio criminis proximi, justè inducta, tribuit jus crimen istud ulterius divulgandi.

CAPUT XV.

Peccatum audientis detractorem.

Audiens detractorem quadrupliciter habere potest ad ipsum, scilicet 1°. sic ut ipsum incitet inducatque ad detrahendum, ipsum interrogando, ipsi applaudendo, vel alio signo exteriori ipsi animum adjiciendo ad prosequendam detractionem, v. g. ostendendo eam sibi placere, seque libenter audire, propter odium ejus cui detrahitur. Et talis sæpè non minùs peccat, quam detrahens; imò quandoque magis, ait S. Thomas q. 73. a. 4. Unde Bernardus l. 2. de considerat. c. 13. ait: *Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim.* Et S. Paulinus ep. ad Celantiam: *Non modo ipsa non detrahas, sed ne alii quidem detrahenti aliquando credas. Nec obrectatoribus auctoritatem de consensu tribuas, ne eorum visum numeris annuendo.* “ Noli (inquit Scriptura) consentire cum derogantibus adversus proximum tuum, & non accipies super illum peccatum. “ Et alibi: “ Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. “ Unde & B. David *diversus innocentia speciei justitiæque dinumerans, de hac quoque virtute non tacuit, dicendo: “ & opprobrium non accepit adversus proximos suos. “ Propterea quod ipse non solùm aver-*

aversatur, sed etiam persequitur detrahentem. Ait enim: detrahentem secretò proximo suo, hunc persequerbar... Enimverò nihil tam inquietat animum, nihil est quod ita mobilem mentem, & levem faciat, quam facilè totum credere, & obtrictatorum verba temerario mentis assensu sequi. Hinc enim crebra dissensiones, hinc odia injusta nascuntur. Hoc est quod sæpè de amicissimis etiam inimicos facit, dum concordès quidam, sed credulas animas maliloqua lingua dissociat. At contrà, magna quies animi, magnaque est morum gravitas, non temerè de quoquam sinistri quid audire. Beatissime est, qui ita se contra hoc vitium armavit, ut apud eum detrahere nemo audeat. Quòd si hoc in nobis esset diligentia, ne passim obtrictatoribus crederemus, jam omnes detrahere timerent, ne non tam alios, quam seipsos viles detrahendo facerent. Sed hoc idè malum celebre est, idcirco in multis fervet hoc vitium (certè in tam multis, quòd S. Hieron. epist. ad Celant. testetur, paucos esse qui huic vitio detractionis renuntiant... tanta quippe hujus mali libido mentes hominum invastit, ut etiam qui procul ab aliis vitiis recesserunt, in istud tamen, quasi in exitremum diaboli laqueum incidant) quia pene ab omnibus libenter auditur.

94 Secundò sic aliquis detractorem audit, ut ipsum ad detrahendum non inducat, nec excitet, exterius testificando sibi placere detractionem, detractio tamen ipsi interius placeat, quatenus proximi diffamativa, propter odium ejus cui detrahitur. Et iste graviter quidem peccat contra justitiam & charitatem (digni enim sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Rom. 1.) non tenetur tamen ad restitutionem, sicut prior: quia non est moralis causa detractionis, dum exterius in eam non influit, complacentiam exterius ostendendo, etiam si interius non minus peccet quam detrahens; imò quandoque magis, pro majoritate odii, vel complacentiæ.

95 Tertio sic ut nec inducat, nec interius placeat ipsi detractio, quatenus proximi diffamativa, audiat tamen libenter ex curiositate sciendi facta proximi. Et istum non peccate mortaliter docent Navarrus, Toletus, Lessius, Bonacina, &c. Quia delectatio ipsius non est de detractioe formali, sed de curiosa cognitione factorum proximi, quæ ipsi non videtur nisi venialis. Mihi tamen peccatum ipsius simile videtur illi, quod committit, qui, non ex odio, neque revelandi vel diffamandi animo, sed ex sola curiositate clam observare vult occultum proximi crimen, v. g. adulterium, ut illius habeat scientiam: qui si mortaliter peccet (uti probabile videri potest; ed quòd proximus habeat jus subrahendi cognitioni aliorum non superiorum occulta crimina sua) idem de curioso auditore illo dicendum videtur.

96 Quarto sic ut nec inducat, nec placeat ei detractio, nec audiat libenter ex curiositate, nihilominus ex timore, negligentia, vel etiam

Tom. 11.

verecundia quadam omittat repellere detrahentem. Et iste peccat quidem (ait S. Thomas ubi supra) sed multò minus quam detrahens, & plerumque venialiter. Quandoque tamen etiam hoc potest esse peccatum mortale, vel propter hoc quòd alicui ex officio incumbit detrahentem corrigere (prout incumbit Superioribus, Parochis, patribus & matribus-familias, dominis & dominabus, Magistratibus, & quibuscumque pollentibus auctoritate, respectu subditorum) vel propter aliquod periculum consequens (periculum scilicet gravis damni quod ex detractione prudenter timetur eventurum detrahenti, vel illi cui detrahitur, vel utriusque quod ex charitate erga proximum uniusquodque tenetur avertere, si possit: aliàs mortaliter peccat contra charitatem) vel propter radicem timoris, quia timor humanus quandoque potest esse peccatum mortale, si nempe sit timor mundanus, ex eoque negligatur præceptum correctionis fraternæ, dum graviter obligat.

Addit tamen S. Doctor quòd non semper aliquis resistere debet detractori, arguendo eum de falsitate, maxime si sciat verum esse quòd dicitur, juxta illud Eccli. 4. "Non contradicas verbo veritatis ullo modo; sed debet eum verbis redarguere de hoc quòd peccat fratri detrahendo. Vel saltem ostendere, quòd ei detractio displiceat; per tristitiam faciei: quia ut dicitur Proverb. 25. "Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristes linguam detrahentem. Et iste est optimus modus, dum detrahentem aperte reprehendere non expedit, uti quandoque non expedit, si nempe detractor sit persona superior, vel si nulla sit spes fructus, imò probabilis potius timor detractorem magis inflammandi.

CAPUT XVI.

Mortale est contra justitiam calumniatoris, vel detractoris, si in judicio, si extra, notabile crimen falsum scienter objicere, ad finem defendendi honorem suum, vel famam, etiam si sic defendi possit, aliter non possit.

98 Id esse veniale propter mendacium, sed non mortale contra justitiam, docent Cardinalis de Lugo, Gaspar Hurtado, Dicastillo, & alii quos sequitur Tamburinus l. 9. in Decal. c. 2. §. 2. n. 5. quia licet mendacium istud quodammodo sit perniciosum, nocentum quod per illud inferatur proximo jure defensionis, ad injustitiam non imputatur, nec ad culpam mortalem.

Addit quidem Lugo id in judicio mortale esse propter perjurium, licet non propter injustitiam; ed quòd in judicio non credatur tibi, falsum crimen objicenti, nisi per juratos probaveris testes: probare verò crimen falsum per testes juratos, est perjurio ipsorum participare. Quod est mortale peccatum.

Verum Tamburinus loco citato modum a se excogitatum saltem dubitanter suggerit evadendi tunc perjurium; imò & veniale peccatum. Quia (inquit) perjurium, imò &

ff

mendacium, tam à me, quam ab aliis quibus certa est innocentia mea, vitari potest per æquivocationem, juramento adhibitam.

101 Dixi dubitanter; aitem enim, incertum sibi esse, an id fieri possit sine culpa. Sed quis non videt ipsum, etiam dubitativo isto modo, portam aperire latissimam judicii pervertendis? Si enim dubium est, vel incertum an id sine culpa fieri possit, sequitur incertum esse, an id octavo Decalogi præcepto censendum sit prohibitum. Quo dato, secundum ipsum censendum est prohibitum non esse. Ait enim l. i. c. 3. §. 7. n. 1. *Si adhibita diligentia dubites, an sit aliqua lex, vel ad aliquem casum se extendat, non teneris ad illam... Quia tunc possides libertatem; qua cum sit certa, non potest ligari lege incerta.* Exit ergo licitum, juxta Tamburini principia, falsum crimen proximo objicere, etiam in judicio, illudque firmare juramento, adhibita æquivocatione, seu amphibologia, &c.

102 Verum enim verò perniciofa & scandalosa est assertio ista, & ut talis ab Innocentio XI. jure damnata propositione 26. 27. 43. & 44. Si enim ne extra judicium quidem sine mortali peccato contra justitiam, calumnia per calumniam repelli possit, & sine dubio perjurus sit, qui eam juramento confirmat; quantum minus id sine injuria & perjurio fieri potest in judicio? Quod autem id extra judicium fieri nequeat, constat ex hoc quod damnata sit propositio 26. docens id beneficio restrictionis mentalis sine mendacio & perjurio fieri posse. Sicut & 26. dicens, quod *causa justa mendi his amphibologiis est, quoties id necessarium est ad honorem tuendum.* Et ista 43. *Quidam non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere.* Et 44. *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.* De qua propositione Generalis Cleri Gallicani Conventus anno 1700. censuit sic: *Hujus propositionis doctrina falsa est, temeraria, scandalosa, erronea, sparsosam calumniatoribus & impostoribus portam aperit; & clarè detegit, quam nefaria placita probabilitatis nomine inducantur.* Tamen si ergo quilibet habeat jus defendendi honorem suum & famam; non tamen mendacii, calumniis & perjuriis; siquidem omne jus & potestas à Deo est, qui cum sit æterna Veritas, Justitiaque æterna, certissime non dedit hominibus potestatem defendendi se per ea quæ contraria sunt veritati ac justitiæ.

103 Et si in judicio nec veritas nec justitia, nec divini nominis reverentia permittat se defendere per falsos testes, per litteras seu Instrumenta falsificata, &c. profectò nec per alia mendacia & falsitates. Per quas si se vel sua in judicio defendere fas esset, fas esset & per ejusmodi testes ac Instrumenta. Si verò fas hoc esset, quomodo publica starent judicia, quo-

modò constaret fides Authenticorum Instrumentorum? His autem sublati, quomodo staret publica justitia, sine qua quid sunt regna, nisi magna laevocinia? inquit Augustinus l. 4. de Civit. Dei c. 4.

Huic argumento Tamburinus, non ausus 104 sub propria, quasi sub aliena respondet persona: *Inveniuntur testes veri, ut sancta requirunt tribunalia: dum enim falsi testes quacunque arte repelluntur, publica judicia firmantur potius quam infirmantur.*

Sed contra est 1º. sicut publica judicia firmari nequeunt, nisi per testes veros, sic firmari non possunt per calumnias, quocumque sine prolata. Quemadmodum enim justitia, sic judiciorum firmamentum est veritas, non mendacium.

2º. inveniri non poterunt testes, de quorum veritate constet, nisi perniciofa Tamburini doctrina è mundo exterminetur. Si enim æquivocationum mentaliumque restrictionum artificio publica judicia pervertere liceat; ubinam reperientur homines, de quibus constet eo artificio non uti, etiam dum jurant se non uti? Unde enim sciri poterit quòd idipsum cum æquivocatione, mentalivè restrictione non jurent? Iterum ergo dico, non magis licitum esse, se per calumniam, vel objectionem falsam in judicio defendere, quam per testes falsos, scripturasque falsificatas.

Solvuntur objectiones.

Objicies 1º. non est contra justitiam tueri proprium honorem per revelationem criminis occulti. Ergo nec per objectionem criminis falsi.

Nego consequentiam. Est enim disparitas, quòd prius nullo jure prohibeatur; posterius verò octavo prohibeatur præcepto, tamquam contrarium justitiæ & veritati, cui prius non contrariatur.

Objicies 2º. injustus non est qui injustum vitæ aggressorem spoliat vitæ, dum aliter suam tueri non potest. Ergo nec qui injustum aggressorem honoris & famæ, spoliat honore & famâ.

Respondeo 1º. negando antecedens. 2º. eo dissimulato negando consequentiam, si id fiat per mendacium & calumniam. Nec enim fas est injustum vitæ invasorem per calumniam vitæ spoliare; uti nec per falsos testes, scripturasque falsificatas.

Objicies 3º. si injusto vitæ tuæ invasori mendacio cautes lapsum in præcipitium, & consequenter mortem, reus quidem esses mendacii, sed non injustitiæ. Ergo similibres, &c.

Respondeo 1º. iterum negando antecedens. Alias injustus non esset, qui mendacis & calumniis tertium induceret ad talem occidendum, vel ipsum etiam ad seipsum occidendum. 2º. negando consequentiam, si sermo sit de mendacio leviter credito ab invasore, sibi talibus in circumstantiis parum attendenti; tunc enim mentiando forsitan non

tam fores causa mortis ipsius, quam occasio.

CAPUT XVII.

Ad vitanda gravia tormenta, falsum tibi ipsi crimen in iudicio imponere, ob cuius confessionem sis mortis plerendum, mortale peccatum est.

110 **I**Ta Cajetanus verbo *de tractu* n. 4. Navarrius in *Manuali* c. 18. Covarruvias l. 1. variarum c. 2. n. 8. Sinnichius in *Saule* l. 1. §. 486. Molina, Lugo, Bonæ-Spei, &c. contra Angelum, Sylvestrum, Sotum, Toletum, Lessium, Mastrum, Valentiam, Amicum, Caspensem, &c.

111 **P**robatur 1°. quia id perjurium est, si confessionem juramento confiter. 2°. mortale est in genere mendacii perniciosi, fallentis fidem justitiamque publicam in re gravi. 3°. mortale est in genere homicidii: talis namque sui ipsius homicida est. Quemadmodum enim falso testimonio causans alteri mortem, verè homicida est; ita & qui falsâ confessione sibi ipsi causat mortem. Quod autem falso testimonio causans alteri mortem homicida sit, ratio est quia gladio linguæ ipsum occidit, sicut de Judæis Augustinus in *Plal.* 61. dicit, ipsos occidisse Christum gladio linguæ, dum falsum adversus ipsum testimonium dixerunt. Videatur idem S. Doctor l. 19. de *Civit. Dei* c. 6. ubi rem intolerabilem esse dicit, maximèque plangendam, & fontibus lachrymarum dignam, eligere potius ex hac vita migrare, quam tormenta illa diutius sustinere, crimen verè non commissum, velut commissum confitendo.

112 **C**onfirmatque hoc ipsum D. Hieronymus in *epist. de muliere septies iacta*, quæ à marito Judici tradita, velut cum juvene adulterata, ipso in tormentis confitente (cum innocens esset) capiteque plexo, ipsa elegit fortiter mori potius, quam in caput suum mentiri. Quod factum Deus miraculo comprobavit: cum enim ad primum gladii ictum juvenis amisisset caput & vitam, ipsa septies iacta mori non potuit.

Argumenta contraria dissolvuntur.

113 **O**bjicies 1°. quando duæ leges simul concurrunt, quæ simul servari non possunt, servari debet potior; sed in proposito casu duæ simul concurrunt leges, quæ simul servari non possunt, lex scilicet salvandi famam suam, & lex salvandi vitam suam. Ergo servari debet potior, nimirum lex salvandi vitam à tam gravibus tormentis.

Respondeo negando minorem, quia lex utraque salvari potest, cavendo mendacium; sic enim salva erit fama simul & vita; ubi per confessionem & fama amitteretur, & vita.

114 **O**bjicies 2°. si id esset mortale, vel esset quia seipsum graviter infamaret; vel quia mentiretur, vel quia sibi ipsi esset causa mortis. Non primum, quia seipsum graviter infamare ex rationabili causa licitum est. Non

Tom. II.

etiam secundum, quia mendacium istud officiosum foret, non perniciosum: utpote per quod evaderet tormenta gravissima. Non denique tertium, quia confessio illa directè non foret sibi causa mortis, sed indirectè; non enim fieret ad hoc ut occideretur; sed ad hoc ut à tormentis mortis æquivalentibus liberaretur. Sicut dum quis consulit virgini ut potius interfici se sinat à milite, quam stuprari, consilium istud directè non tendit ad virginis interfectionem, sed ad stupri declinationem.

Respondeo id esse mortale propter illa tria, non seorsim, sed simul sumpta, quia scilicet seipsum mendaciter diffamat diffamatione directè movente Judicem ad ipsius occisionem. Confessio proinde ipsius directè est ipsi causa mortis; nec ipsi proficit ad tormentorum illorum declinationem, nisi mediante morte, per quam tormentis illis subtrahitur. Per consequens aliter se habet ad ipsius occisionem, quam dictum consilium: utpote per quod non consulitur aliquid ad quod occisio virginis secundum justitiæ regulas sequi debeat, (prou ad confessionem falsi criminis sequi debet occisio consentientis) sed ad quod per se sola sequitur vitatio stupri; ad cuius declinationem occisio virginis ex sola sequitur malitia militis.

Objicies 3°. qui falsum sibi crimen imponit, ad cuius confessionem occidendus est, non aliter censendus est se occidere, quam qui verum crimen morte dignum confiteretur. Non magis ergo censendus est sui ipsius homicida, quam iste.

Nego consequentiam: quamvis enim aliter se non occidat physicè; secus moraliter. Quia per confessionem falsi criminis sibi ipsi est causa injusta mortis; per confessionem verò criminis veri, sibi ipsi non est causa mortis injusta, sed justa: cum reus à Judice legitime interrogatus, confiteri teneatur crimen verè à se commissum. Deinde sicut mortale est contra justitiam esse proximo causam mortis per impositionem falsi criminis; ita & sibi ipsi taliter esse causam mortis. Denique sicut homicida proximi non censetur, qui legitime interrogatus testificatur crimen ipsius verum, licèt homicida foret, si testificaretur falsum; ita similiter, &c. licèt interim verum crimen confessum eodem modo Judicem moveat ad occidendum, quam falsum, cuius falsitas Judicem lateat.

Objicies 4°. nemo tenetur vitam suam servare tantis cum doloribus & cruciatibus, ut constat in infirmo, qui non tenetur pati acerbissimam tibiæ abscissionem ad vitam conservandam. Igitur quisque potest falsum sibi crimen imponere ad vitandos acerbissimos torturæ dolores, licèt inde occidendus sit.

Nego consequentiam: quia qui pati non vult abscissionem tibiæ, positivè moraliter non causat sibi destructionem vitæ suæ, sed solum non conservat vitam suam; qui verò falsum sibi crimen imponit coram Judice, non fo-

lūm non conservat vitam suam, sed etiam positivē moraliter causat illius destructionem, positivē moraliter Judicem movendo ad eam physicē destruendam. Tam verò intrinsicē malum est per impositionem falsi criminis positivē moraliter causare destructionem vitæ suæ, quàm alienæ.

CAPUT XVIII.

Reus, in iudicio criminali legitimè interrogatus, fateri tenetur crimen à se verè commissum, etiamsi pro eo confesso sit morte plerendus.

117 **E**st sententia communior & expressa S. Thomæ q. 69. a. 1. contra Lessium, Tannerum, Card. de Lugo, Tamburinum & alios, dicentes non teneri sub mortali, si sit spes evadendi. Sed assertio nostra

Probatur 1°. ratione S. Thomæ, quia *quiscumque facit contra debitum iustitiae, mortaliter peccat. Pertinet autem ad debitum iustitiae, quòd aliquis obediat suo Superiori, in his ad quæ ius prelationis se extendit. Iudex autem Superior est respectu ejus qui iudicatur. Et idè ex debito tenetur accusatus Jurei veritatem exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit. Et idè si confiteri noluisset veritatem, quam dicere tenetur, vel si eam mendaciter negaverit, mortaliter peccat. Si verò Iudex hoc exquirat, quòd non potest secundum ordinem iuris, non tenetur ei accusatus respondere; sed potest, vel per appellationem, vel aliter licitè subterfugere. Menacium tamen dicere non licet.*

118 **J**udex autem veritatem à reo exigit secundum ordinem juris (ait S. Doctor a. 2.) *cum processit infamia super aliquo crimine, vel aliqua expressa indicia apparuerunt, vel etiam cum processit probatio semiplena. Tunc verò infamia præcessit, cum reus in suspicionem criminis vocatur à multis, qui vii probi & graves habentur, non malevoli, non maledici, non leves, nec aliquà contra eum sinistra affectione præventi; vel cum accusatus publico rumore talis criminis reus conclamatur; quem rumorem Jurista clamorosa insinuationem vocant. Per expressa indicia, signa probabilia intellige. Per probationem semiplenam, assertionem unius testis omni exceptione majoris.*

119 **I**taque dum unum ex hisce tribus, Judicis interrogationem præcesserit, reus à legitimo Iudice interrogatus veritatem absque ambagibus & æquivocatione, seu mentali restrictione simpliciter confiteri tenetur, licet certò sciat eà se confessione ad mortem damnatum iri. Quia *obediendum omni Superiori legitimè præcipienti. Nec tunc ipse se prodit, sed ab alio proditur, dum ei necessitas respondendi imponitur, per eum cui obedire tenetur, ait S. Doctor ad 1. Nec si tunc mentiatur ut se liberet à morte, mendacium ipsius est simpliciter officiosum (ait ad 2.) sed habet aliquid de pernicioso admixtum. Quia cum aliquis mentitur in iudicio, ad excusationem sui, injuriam fa-*

cit ei, cui obedire tenetur, dum sibi denegat quòd ei debet, scilicet confessionem veritatis. Ad 3um. verò addit, quòd ille qui mentitur in iudicio, se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cujus est iudicium, ipsi negando debitam confessionem laudis (confessio namque veritatis in Dei iudicio est quædam confessio laudis & gloria Dei ex ipsius Josue sententia, qui Achan ad verè confessionem abortivus inquit: « Fili mi, da gloriam Domino Deo Israël, » ait Catechismus Romanus, inde inferens, quòd Deus vult reos verum confiteri, cum ex iudicis formula interrogatur) & contra dilectionem proximi, tum ex parte Judicis, cui debitum negat; tum ex parte accusatoris, qui punitur, si in probatione deficiat.

Probatur 2°. quia contraria opinio criminibus & criminosis omnibus securitatem & impunitatem largitur, ut liberè peccent, dum plenè convinci nequeunt; nec torturis ad veritatem confitentiam adigi queunt, etiamsi semiplena contra ipsos probatio habeatur (cum iniquum sit ad veritatem confitentiam torquere eos qui veritatem confiteri non tenentur.) Atqui hoc est contra iudiciorum praxim, quæ ubique gentium, tam apud Ethnicos, quàm apud Christianos, & timoræ conscientiarum Judices viget, & ut licitam, Reipublicæque bono necessariam agnoscunt, defenduntque SS. Patres, Eusebius Papa epist. 1. ad Gallia Episcopos (referitur can. illi qui 5. q. 5.) Ambrosius l. de Cain & Abel c. 9. Augustinus l. 19. de Civit. c. 6. Et meritò defendunt. Cum enim in infinito criminolorum numero crimina multa committantur, quæ Reipublicæ salus postulat exemplariter puniri, ordinariè tamen plenà probatione convinci non possunt; si eorum auctores saltem torturà adigi non possent ad eorum confessionem, multi, & valde multi, impunitatis confidentià freti, in magnum Reipublicæ malum, ejusmodi crimina liberius committerent.

Mira proinde hinc Tamburini laxitas: quippe qui non contentus l. 1. in Decal. c. 3. §. 7. dixisse, in dubio an legitimè interrogetur à Iudice, reum non teneri ad ejus mentem respondere, etiamsi Iudex sub pena excommunicationis præcipiat. Quia reus & reus sum in possessione sue libertatis valens agnoscere excusationem. Et go ab hac non possunt deturbari propter dubium legitimè interrogationis. Causa autem hic semper intervenit, quia semper si possunt velle custodire jus suum, quo possunt non aperire veritatem ei cui ex certa & manifesta obligatione non debeant. Idque procedere dicit, etiamsi non nisi exiguum malum ex manifestata veritate timeatur, quale esset modicam pecuniam amittere... Quia prædicta possessio libertatis... prævalet, sive gravis, sive leve damnum timeatur. Libro 3. c. 4. §. 3. plus audeat, utique quòd esto legitimus sit Iudex, legitimèque per semiplenam probationem interroget; si tamen periculum vitæ sincerè respondententi subit, probabilissimum dicit esse ac

num, reum minime obligari ad faciendum crimen suum, unde tantum malum sibi parari videtur. Quia obligatio ista foret onus supra naturam vires difficile. Unde in re tam ardua Judex non est Superior. Numero verò 9. id verum putat, non solum ubi periculum est vitæ, sed & cuiuscumque gravis mali, v. g. gravis infamiæ. Et num. 10. quid de malo levi? Etiam tunc à mortali excusat cum æquivocatione negantem crimen à se commissum. Quia de jure natura esse videtur, ut ne leve quidem vitium mihi insigam, &c. Ecce ratiunculas, ob quas omnis penè Superiorum potestas vix non radicatus evertitur. Si enim Judici & Superiori legitime præcipiunt aliquid, unde grave vel leve malum, seu incommodum timeatur, parendum non est, quando & in quo parendum erit? Etiam in dubio an Superior legitime præcipiat, parendum esse constat ex dictis tom. 1. ubi de conscientia dubia.

122 At (inquit Büsembaum l. 4. c. 3. dub. 7.) saltem nemo tenetur obedire Superiori in caput suum. Tum quia lex humana communiter non obligat cum periculo mortis. Tum quia inhumanum videtur, ut qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gravem poenam subeat. Tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse.

123 At (inquam ego) commune Reipublicæ bonum, judiciorum praxis, autoritas & necessitas, dilectioque Dei & proximi contrarium exigit, ut probatum est supra; exigit (inquam) ut in casu assertionis nostræ reus obedire teneatur cum periculo mortis; exigit ut reus veritatem confiteatur, licet ob confessionem occidendus sit; denique exigit actum illum, tamen difficilem, præcipi posse, ut certam præmissa evincunt. Ea proinde in re, licet ardua, Judex non deinit esse Superior, uti Tamburinus existimat n. 6.

CAPUT XIX.

Nemini licet scripturas publicas ementiri ad innocentiam suam contra testem injustum defendendam, nec ille qui veram apocham, schedulam obligatoriam, seu quodvis aliud instrumentum amisit, cujus defectu gravissimi momenti litem amissurus est, falsum fabricare ac supponere potest absque gravi peccato.

124 Tamburinus l. 9. c. 3. §. 2. postquam in materia invidiosa ad questionem, Quid enim si sodomitam oportet probari esse illum testem contra te falso deponentem, si hæreticum, si excommunicatum, an hoc licebit ad repellendum ipsius testimonium? velut sub aliena persona respondebit (inquit) aliquis, sibi testis falsus id imputet. Subjungit: audio, sed adhuc hæreo. Quid enim si sit necesse publicas scripturas ementiri, possitne Notarius publicus ad hoc induci, si Notario constaret mea innocentia? Iterum sub aliena velut persona, respondebit, quidni? Id enim non est infidelem esse Reipublicam, sed maxime fidelem, dum ejus-

dem Reipublica innocentes sic defenduntur. Sic ille, in aliud quidem tempus id evolvendum reservans, & incertum relinquens, an id licitum non sit. Verum hæretis est dubitare an licitum sit, quod octavo certò prohibitum est præcepto, uti sapienter Curiones Parisienses in scripto suo nono observant. Et verò si certò prohibitum non est, si (inquam) ad casum illum certò se non extendat octavi præcepti prohibitio, juxta eundem Tamburinum certò est licitum. Quia, ut ait l. 1. c. 3. §. 7. si adhibita diligentia dubites, an lex ad aliquem casum se extendat, non teneris ad illam, quia tunc possidet libertas, qua cum sit certa, non potest ligari lege incerta. Cui conformiter Terillus in fundam. Th. Mor. q. 23. n. 161. Lex non obligat, nisi sit sufficienter promulgata; talis autem non est, nisi sit manifestè & evidenter cognita. Et ante utrumque Caramuel Theol. fundam. edit. Lugdun. n. 275. Nihil habendum illicitum, nisi quod impingit evidenter in aliquam legem, obligatoriam evidenter. Tamburiana proinde Decalogi explicatio, verius est ipsius relaxatio, uti Sinnichius demonstrat in Saüle suo Exegete.

Propterea omnino abjicienda est illa ipsius 125 responsio, licet sub dubio ac veluti aliena sub persona proposita. Sicut & propositio ista Emmanuelis Sa verbo falsarius n. 2. edit. 1. Falsare non est, nec peccatum mortale, amissa scriptura de hereditate, aut nobilitate, aliam similem efficere. Et iterum apud Guimenium p. 112. n. 2. Falsificans aliquam privatam scripturam aut syngraphum, aut apocham, fidem facientem se satisfecisse debito pecunie mutuo acceptæ, dum aliam legitimam à creditore acceptam amisit, alio modo non valens probare solutionem, non est dammandus peccati mortalis. Sunt enim Reipublicæ perniciosæ opiniones istæ, sunt falsæ, sunt scandalosæ. Quamvis enim similia faciens injuriam non faciat proximo, committit tamen mendacium Reipublicæ, ac publicæ fidei perniciosum, & ad ea Notarium inducens, inducit ad perjurium, sive ad violandum juramentum ab eo Reipublicæ præstitum.

CAPUT XX.

Octavo præcepto non solum prohibetur externa locutio contra proximum, sed & interna per dubitationem, suspensionem, opinionem, & judicium temerarium, quorum natura & malitia explicatur.

126 Ante omnia explicandum est discrimen inter dubitationem, suspensionem, opinionem, & judicium. Dubitatio est hæsitatio intellectus, non magis declinantis in unam, quam in aliam partem, sed in medio suspensum tenens intellectum. Suspectio est inclinatio seu propensio intellectus ad assensum unius partis, sic tamen ut necdum assentiat, vel adeò debilitet, ut in primo gradu ultra dubitationem subsistat, in inchoato scilicet, & ff 3

impetfecto assensu. *Opinio* est assensus cum formidine. *Judicium*, ut conditinctum ab opinione, suspicione, & dubitatione, est assensus excludens formidinem, seu definitiva sententia, firmaque adhesio intellectus ad unam partem.

127 Omnes isti actus, dum procedunt ex levibus indiciis, temerarii dicuntur, temeraria utique dubitatio, temeraria suspicio, temeraria opinio, *judicium temerarium*. Levia porro indicia, illa censentur, quæ consideratâ facti & personæ qualitate, aliisque circumstantiis, non sufficiunt ad movendum virum gravem, seu prudentem, ad formandam talem dubitationem; vel suspensionem, vel opinionem, vel *judicium*.

128 Contingit autem indicia, insufficientia ad *judicium*, sufficientia esse ad opinionem; & quæ non sufficiunt ad opinionem, sufficere ad suspensionem; quæ denique ad suspensionem non sufficiunt, sufficere ad dubitationem. Cùm enim minus sit dubitare quàm suspicari, minus suspicari quàm opinari, minus opinari quàm judicare, minora requiruntur & sufficienti ad dubitationem non temerariam, quàm ad suspensionem. Et sic proportionaliter de aliis. Verùm, ut dixi, ad prudenter de his judicandum, præter circumstantiam facti, consideranda est circumstantia personæ, non solum de qua judicatur, sed & illius quæ delictum alterius narrat.

129 Nam ut benè Natalis Alexander Theol. Dogm. & Mor. to. 10. cap. 10. art. 3. reg. 18. „ indicium quod in uno grave est, in altero est leve. Nam si persona de qua judicatur, consuetudine illius peccati devincta est, „ ejus ipsam ream putas, vel suspicaris; „ minora signa & indicia sufficienti ad fundandum „ *judicium*, vel suspensionem de illo, quàm de „ altero: si v. g. videas juvenem petulantem & „ luxuriosum secretò cum meretrice colloquen- „ tem, grave argumentum est, quo judicetur „ illum de libidine cogitare. Si virum gravem, „ & vitæ famæque integerrimam, ita loquentem „ videas, leve ac insufficienti indicium est: cùm „ potius judicare debeas, ipsum cum muliere lo- „ qui de re seria & bona, & fortè de ipsius con- „ versatione.

„ Similiter si persona, quæ alterius peccatum „ narrat, sit gravis & proba, nec de aliis detra- „ here, aut falsos rumores spargere solita, nec „ ipsi subinventa, aut adversus illum commota, „ grave indicium est, quo judices alterum tale „ peccatum commisisse, præsertim si homo vul- „ garis est, aut nullius nominis, de quo proba- „ bile sit similia commissurum. Si verò alter ille, „ de quo delictum narratur, sit etiam persona „ probitatis opinione, & vitæ integritate com- „ mendata; non est fundamentum sufficienti ju- „ dicii vel opinionis, sed ad summum dubita- „ tionis, extremas inter opiniones suspensâ: for- „ tè fecit, quia alioquin talis non assereret: for- „ tè non fecit, quia vir probus est, & qui re- „ ferr, decipi potest.

„ Considerari etiam debet circumstantia tem-

poris; nam si videas hominem ædes alienas ce- „ perfodientem, per fenestras ascendentem, „ aut scalas eis admoventem noctu, clam & fur- „ tivè; sufficienti indicium est ut judices eum, „ vel furandi, vel alterius flagitii perpetrandi „ causâ id agere. Si autem videas aliquem in- „ terdiu, palam, & sub omnium oculis id facien- „ tem; non est sufficienti argumentum, ut mali „ aliquid suspicaris.

Consideranda est & circumstantia loci: si „ enim in Oppido, ubi cædes plurimæ sunt, „ videas aliquos noctu armatos huc illuc cir- „ cumcurrere, quibus tamen non incumbit ex- „ cubias agere, custodire civitatem, aut obser- „ vare malefactores; non leve indicium est, „ quo facinorosos homines esse judices, ad ali- „ quem occidendum aut percutiendum compa- „ ratos. Si vides adolescentem & adolescentu- „ lam concubiâ nocte, clam, & in obscuro loco „ colloquentes, & petulantè colludentes, mu- „ tuique amplexibus & osculis indulgentes, „ quos tamen conjuges non esse certò nosti; „ non temerè judicaveris, aliquid mali subesse. „ Secùs si solum quidem cum sola videris col- „ loquentem, sed honestè, modestè, ac loco pa- „ tente. „ Hisce præmissis sit

ASSERTIO PRIMA.

Judicium temerarium est peccatum ex genere suo mortale contra justitiam.

Et communis ac certa sententia S. Thomæ 130
Eq. 60. a. 3. Et probatur 1°. verbis Christi
Luc. 6. *Nolite judicare, & non judicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini.* Divino ergo judicio condemnabuntur, qui temerè de proximo judicando, ipsum condemnaverint. Nam *in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Matth. 7.

2°. probatur ex Jacobi 4. *Qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem,* id est contemnit & despicit legem, prout Occumenius ibi interpretatur. Unde verbis istis Apostolus *judicium temerarium, detractionem* vocat, temerèque judicantem arguit, tamquam divinæ legis condemnatorem, & contemptorem.

3°. quilibet habet jus, ne judicetur ma-
lus, quamdiu non probatur sufficienter talis; & non solum ne quis falsum ipsi crimen attribuat, sed & ne quis se periculo exponat falsum crimen ipsi attribuendi; quod profectò facit, qui de proximo temerè judicat.

4°. detractio, etiam apud unam solam
personam, est peccatum ex genere suo graviter injuriosum proximo, quia per eam exterius efficitur, ut malè de ipso sentiat. Igitur & *judicium temerarium, per quod id interius efficitur.*

5°. qui de proximo temerè judicat, ea
facta, quæ bono animo fieri possunt, deteriori in partem interpretando, injuriam Deo facit, Dei *judicium usurpando & præveniendo.* Sibi namque Deus reservavit de talibus *judicium.* Unde Apostolus Rom. 14.

Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit. Et I. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus. Et ideo Augustinus epist. 77. alias 136. Quis ego sum, ut audeam Dei prevenire sententiam, in delendo vel supprimendo serui Dei nomine, de quo nec suspicari temerè mali aliquid Episcopus debui, nec dilucidè iudicare homo de occultis debui. Cum in istis causis secularibus, quando ad maiorem potestatem referretur arbitrium iudicandi, manentibus sicut erant omnibus rebus, expectetur illa sententia... ne superiori cognitori fiat injuria, si ejus pendente iudicio aliquid fuerit commutatum. Et utique multum interest inter divinam & humanam, quamlibet excelsissimam potestatem. Et epistola 78. Ne malevoli animo de seruis Dei falsa suspicatio pereatis, illud Apostolicum recordamini: Nolite ante tempus iudicare quidquam, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis. Et S. Prosper epigrammate 21.

Culpare in quoquam, qua non sunt nota, malignum est:

Præferim qua non cognita, si bona sunt.

Non pateam faciles seruis rumoribus aures:

Quæ nescire iuvat, credere non libeat.

Linguntur secreta Deo: qui, siquid opertum est,

Inspicit, & nullis indiget indiciois.

6° probatur ex S. Thoma loco citato, dicente: *Cum aliquis pro certo malitiam alterius affirmat ex leuibus indiciois... hoc si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi.*

135 Nec peccatum istud rarum est, imò tam frequens, ut ei maxima pars hominum subiecta sit, teste Cæsario serm. 26. in Append. serm. Augustini. Per consequens audiendus non est Tamburinus l. 9. c. 1. n. 19. dicens, quòd raro mortaliter peccatur per temerarium iudicium. Contrarium enim norunt Confessarii, nec scitur quo fundamento Tamburinus id asserat, nisi fortè quia sequitur opinionem Lessii l. 2. de iust. c. 29. dub. 2. n. 9. dicentis, quòd iudicium temerarium non est peccatum, priusquam aduertat, vel dubiet, se ex signis insufficientibus iudicare. Quia priusquam aduertat, causas ex quibus iudicas non esse sufficientes, vel saltem priusquam de illis dubiet, non est illud iudicium ullo modo voluntarium, saltem quâ parte temerarium.

136 Verùm ut in simili ostendimus to. 1. agentes de peccatis ignorantia, ad hoc ut iudicium temerarium sit voluntarium, etiã quâ temerarium, necesse non est actu & formaliter aduertere ad insufficientiam indiciorum, de eavè dubitare, sed vel formaliter & actu, vel virtualiter & potestate: cuiusmodi advertentia consistit in eo quòd si debitam quis ad hoc diligentiam sepositã omni passione & preventionem adhiberet, nec in fraterna charitate deficeret, eorum insufficientiam actu adverteret, per consequens culpa ipsius sit

quòd non advertat. Si tua ergo passio, si mala præventio, si invidia, si odium & malevolentia, seu aliàs charitatis defectus causa sit quòd iudicium præcipies, citòque malè iudices, causam de qua iudicas diligenter non examinando, antequam iudices, & ideo actu non advertas insufficientia esse indicia ad taliter iudicandum, tibi haud dubiè imputatur: quia ad iudicandum procedis absque debita animi dispositione, absque debita etiã veritatis inquisitione, contra id quòd dicitur Job. 29. *Causam quam nesciebam diligentissimè examinabam.* Ad quæ verba Gregorius l. 19. Moral. c. 14. nos monitos vult, *ne ad proferendam sententiam unquam præcipites esse debeamus, ne quælibet mala audita nos moveant, ne passim dicta sine probatione credamus*, uti facilè & citò faciunt, qui malè erga aliquem affecti sunt. Quisque enim, prout affectus est, facilè & citò iudicat. Et ista mala tua affectio causa est quòd debitam diligentiam non adhibeas, ad veritatis & sufficientiam indiciorum examen. Causa proinde est temeritatis iudicii. Ex quo tandem fit quòd temeritas ista tibi voluntaria sit in causa illa, quòdque proinde temeritatis istius, insufficientiaque indiciorum inadvertentia & inconsideratio culpabilis sit, utpote non invincibilis, sed vincibilis. Eam quippe facilè vinceres, si malum affectum tuum expurgares.

Errant igitur qui actualem ad insufficientiam 137 indiciorum advertentiam ad iudicium temerarium requirunt. Si enim requireretur, iudicium temerarium non daretur. Nullus enim temerariè iudicans, dum sic iudicat, unquam actu advertit, vel dubitat, ex signis se insufficientibus iudicare, quia ad hoc ut certitudinaliter & sine formidine iudicet (in quo temerarium iudicium ab opinione differt) necesse est ut motiva iudicandi hinc & nunc ipsi proponantur ut sufficientia & certa; si enim actu proponerentur ut incerta & insufficientia, sive per determinatam advertentiam, sive per solam dubitationem, intellectus formare non posset iudicium certum firmumque. Eo ipso namque advertentia illa, vel dubitatio formidinem ingereret; cum formidine verò iudicium firmum & certum stare nequit, sed opinativum ad summum.

Cæterùm licèt dixerim iudicium temerarium non rarò, sed frequenter esse mortale, 138 non inficior tamen subinde non esse nisi veniale peccatum, vel nullum, sive quia iudicium est motus primò primus, absque ullo deliberato voluntatis consensu formatum, ex sola intellectu promptitudine; sive ob defectum deliberationis perfectæ; sive ob materiae levitatem, quæ ex supradictis circumstantiis colligenda est; sive quia indicia quibus homo movetur ad iudicandum, talia sunt, ut licèt non omninò sufficiant ad certum iudicium, propè tamen ad certitudinem accedunt, ita ut efficiant rem valdè probabilem. Non enim tanta videtur distantia inter moralem certitudinem

dinem, & probabilitatem valde magnam, ut notabilis censeatur injuria. Omitto, quod de temerario plerique judicio se accusant, in quibus judicium nullum fuit, sed nuda objecti representatio ex dæmonis suggestione, vel naturali intellectus promptitudine.

ASSERTIO SECUNDA.

Etiā opinio, suspicio & dubitatio temeraria peccata sunt ex genere suo mortalia (si notabili cum temeritate concipiuntur). tamen si plerumque non sint nisi peccata venialia.

139 **I**Ta Sotus l. 3. q. 4. a. 3. Molanus Theol. Pract. tr. 3. c. 36. n. 36. Bannez, Medina, Arragonius, Turrianus, Rodriguez, Sayrus, Sylvius, &c. contra Cajetanum, Navarrum, Maftrium, Dianam, Tamburinum, &c.

Probatur 1°. quia Scripturæ loca, ex quibus supra deduximus temerarii judicii gravitatem, non loquuntur de solo judicio firmo ac certo, sed indistincte, & generatim de judicio. At verò suspicio, & à fortiori opinio, quædam judicii (generatim sumpti) species est. Proinde dum Jacobus indistincte dicit, *qui judicat fratrem, judicat legem*, id dicit sive de judicante certitudinaliter, sive cum formidine, &c. Unde etiam *suspiciones male* 1. Timoth. 6. inter peccata mortalia recensentur.

140 2°. cum Augustinus serm. 66. aliàs 202. de temp. diversa de suspicionibus documenta proposuisset, subjungit: *Hec si diligenter considerare & observare volumus, non de parvo peccato cum Dei adjutorio liberamur. Censet ergo suspiciones ex se, sive ex genere suo non esse parva peccata.*

141 3°. idem S. Doctor serm. 306. aliàs 112. de divers. ostendit grandia mala sequi nata ex pravis suspicionibus, dicens: *Pleraque mala generis humani non aliunde oriuntur, nisi de suspicionibus falsis. Credis de homine, quod oderit te, qui forte amat te; & per pravam suspicionem sis inimicissimus amicissimo. Quid facias, cui non credis, & cor suum tibi demonstrare non valet? ... Ideò securum te facere voluit ab eo peccato, qui tibi dixit: „ Diligite inimicos vestros. „ Prævæ proinde suspiciones ex se sunt contra charitatem, quæ non cogitat malum, id est (inquit Chrysostomus homil. 33. in 1. Cor. 13.) non modo nihil mali comparat contra illum qui diligitur, sed ne suspicatur quidem. Ea verò peccata, quæ ex se sunt contra præceptam charitatem, ac dilectionem, ex se mortalia sunt.*

142 4°. idem Augustinus rursus conc. 12. in Plal. 118. temerè suspicantes diabolo similes esse dicit, qui *de occultis Job suspicatus est, quòd non gratis coleret Deum.* Homo verò dici non solet diabolo similis nisi per mortale peccatum. Denique epist. 137. dicit per malevolas suspiciones homines perire: *Ne malevolo animo de servis Dei falsa suspicando pereatis, illud Apostolicum recordamini: Nolite ante tempus judicare.*

5°. S. Thomas q. 60. a. 3. ad 2. & a. 4. in corp. dicit: *Ex hoc ipso quod aliquis malam opinionem habet de alio, sine causa sufficienti, indebitè contemnit ipsum, & ideo injuriatur ei.* Et ad 3. *Tunc judicium suspiciosum directè ad injustitiam pertinet (ex se proinde, sive ex genere suo peccatum est mortale) quando ad actum procedit. Et tunc est peccatum mortale. Judicium autem interius pertinet ad injustitiam secundum quod comparatur ad exterius judicium, ut actus interior ad exterius, sicut concupiscentia ad fornicationem, & ira ad homicidium.*

6°. juxta Jacobum Apostolum, *qui judicat fratrem, judicat legem*, non minus proinde peccat, quàm ille qui judicat legem. At mortale est judicare legem esse malam, non solum certo firmoque judicio, sed etiam judicio opinativo & suspicioso, si plene deliberatum sit; mortale quoque est dubitare de bonitate & justitia legis absque idoneo & sufficienti fundamento. Ergo, &c.

7°. quilibet homo habet jus, ne quisquam malam de ipso habeat opinionem, vel suspensionem, & ne in dubium revocet ipsius bonitatem, quamdiù non apparent sufficientia ad id indicia. Et hoc jus cuique illæsum vult ille, qui graviter præcipit, *Nolite judicare, ut non judicemini*, judicio scilicet condemnationis; sequitur enim: *Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Læditur autem graviter jus illud, non solum per temerarium judicium, sed & per temerarias suspensiones. Unde nullus est vit gravis & probatæ vitæ, qui non existimet gravem sibi injuriam fieri, dum intelligit suam probitatem cum plena deliberatione à quoquam in dubium aut suspensionem temerè revocari, malletque sæpe magnam pecuniam summam amittere, quàm pravis ejusmodi suspicionibus subjacere.

8°. eum qui de persona dignissima, eminentisque probitatis & sanctitatis, ex indicis valde levibus, cum perfecta deliberatione, et tamen enorme suspicatur, vel in dubium revocat, an non illud commiserit, v. g. hæresim, proditorem, sodomiam, &c. mortale peccatum committere, adeò communis est sensus hominum, ut vix credibile sit, Adversarios pro levi injuria habituros si deprehenderent ejusmodi se suspicionibus, & dubitationibus impeti. Et meritò: si enim graviter injuriolus sit probo Episcopo, vel Religioso, qui ipsum temerè judicat mendacem, ut vel ipse fatetur Tamburinus; rari profectò sunt Episcopi, & Religiosi insignis probitatis, imò rari homines probatæ honestatis ac virtutis, qui non mallet subire judicium de mendacitate, quàm opinionem, suspensionem, vel dubitationem deliberatam de enormibus criminibus illis. Quapropter Isidorus Pelusota l. 5. epist. 129. contestatur, quòd in suspensionem vocari illos, qui virtutis attingere culmen, maximè sit calamitosum.

Satisfit objectionibus.

147 **O**bjicies 1°. probabile est quod detractio apud unum solum prudentem, non manifestaturum, mortale non sit peccatum, licet fiat absque justa causa. Igitur probabile quod est, quod temerarium de aliquo iudicium conceptum ab uno solo prudente, id exterius non manifestatur, non sit mortale peccatum.

Nego antecedens, si materia sit gravis, & si ex eo legitime deducatur istud consequens; utpote quod attentis præmissis probabile non est. Ex probabili namque non sequitur improbabile. Ne ergo consequens istud deducatur, negandum est antecedens esse probabile: cum de utroque videatur pariformiter philosophandum; eò quod proximus tam habeat jus, ne vel uni dicatur malus, quando ex vi notitiæ existimationisque publicæ est bonus, quam ne vel ab uno iudicetur malus, quando ex vi indiciorum est bonus.

148 **O**bjicies 2°. opinio & suspicio sunt quid imperfectum in genere iudicii. Ergo non sunt mortale peccatum ex genere suo.

Iterum nego consequentiam: quia licet sint quid imperfectum in genere iudicii, hoc sensu quod non habeant perfectionem, seu firmitatem & certitudinem iudicii temerarii; sunt tamen quid perfectum in genere suo (scilicet opinionis, & suspensionis) quando cum perfecta deliberatione & advertentia versantur in materia gravi.

149 **O**bjicies 3°. S. Augustinus serm. 41. de Sanctis dicit, suspensiones temerarias ad minuta peccata pertinere, non dubium est. Quia ad humanam pertinent tentationem, sine qua vita ista non ducitur.

Respondeo S. Augustinum hoc non dicere de suspensionibus plenè deliberatis (utpote quæ non pertinent ad humanam tentationem, sed ad diabolicam; nec tam sunt ex humana fragilitate, seu humano errore, quam ex malevolentia) sed de levibus, repentinis, & nondum satis deliberatis; ex humana proinde fragilitate, seu humano errore, non ex malevolentia provenientibus.

150 **O**bjicies 4°. S. Thomas q. 60. a. 3. distinguens tres gradus suspensionis: Primus (inquit) est, dum homo ex levibus indicis de bonitate alicujus dubitare incipit: & hoc est veniale & leve peccatum; pertinet enim ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur... Secundus gradus est, dum aliquis pro certo malitiam alterius estimat ex levibus indicis: & hoc si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale... Tertius gradus est, cum aliquis furex ex suspensione procedit ad aliquem condemnandum, &c.

Respondeo cum Sylvio & melioribus Interpretibus S. Thomæ, ipsum manifestè ibi loqui ad sensum proximè allatum ad verba sancti Augustini, utpote in quibus se fundat; nec certè verum est quod sine pravis suspensionibus omninò voluntariis, ac plenè de-

Tom. II

liberatis vita non transigatur humana, præsertim si sint extraordinariæ illæ, quibus personas eminentis virtutis, ex signis levissimis, vocamus in suspensionem enormis criminis, & vocare continuamus post accessum perfectæ deliberationis. Unde consultò ibi S. Thomas in primo gradu simpliciter non dicit, *qui dubitat*; sed *qui incipit dubitare*; quod rectè non dicitur de eo qui post plenam advertentiam de exorta in se temeraria suspensione, e quidem vult eam continuare; sed de eo dumtaxat, in quo dubitatio nondum est perfectè deliberata.

Hinc meliores (ut dixi) Interpretes S. 151 Doctoris censent in primo illo gradu non solum comprehendi suspensionem & dubitationem, sed & opinionem, & iudicium temerarium, quatenus ex imperfecta deliberatione surrepunt. In secundo quoque gradu rursus ista omnia contineri, quatenus ex perfecta quis deliberatione pro certo estimat malitiam fratris vel certam per iudicium; vel dubiam, suspectam, opinabilem per dubitationem, suspensionem vel opinionem. Unde quod ibi in secundo gradu dicit de iudicio, ad 3um, extendit ad opinionem, quod scilicet non sit sine contemptu & injuria proximi, uti vidimus n. 135.

152 **O**bjicies 5°. nullum iudicium in hac materia est mortale citra certitudinem, ob suam imperfectionem; non quod ad mortale peccatum semper requiratur iudicium certum (cum dubius in fide sit hæreticus, adeoque mortaliter peccet, nisi indeliberatio excuset) sed quia deficiente certitudine, definitivæque sententiæ, non intervenit completè contemptus proximi, inquit Cajetanus; vel quia non est perfecta temeritas, nec læsio gravis (inquit Tamburinus) quando ille qui sic suspicatur, habet actualiter vel virtualiter formidinem oppositi, estque quasi facilè paratus ejusmodi suspensionem deponere. Quod totum quasi essentialiter imbibitur in ipso actu suspensionis & opinionationis.

Respondeo negando antecedens: quia ad gravem proximi læsionem & contemptum, sicut & ad gravem temeritatem necessaria non est iudicii certitudo, tamen necessaria sit ad temeritatem & contemptum usquequaque perfectum, atque ultimatè completum, sine quo complemento haberi potest contemptus gravis, prout haberi potest infamatio gravis sine infamia usquequaque completa; de factoque habetur, dum apud unum virum gravem, non apud multos de alio quispiam detrahit. Nec magis verum est quod Tamburinus addit, omnem temerè suspicantem facilè paratum esse suspensionem deponere, seque corrigere, si sciret se temerè suspicari. Nam dato quod hoc verum sit de suspicante suspensione repentinâ & imperfectè deliberatâ; verum profectò non est de suspensione continuante post plenam rationis advertentiam, deliberationemque; si enim taliter dispositus foret,

debitam diligentiam adhiberet ad veritatem cognoscendam, nec ante adhibitam debitam diligentiam continueret suspensionem post perfectam deliberationis accessum.

153 **O**bjicies 6°. si dubitatio, suspicio, & opinio forent peccata ex suo genere mortalia, socialis hominum conversatio plena foret scrupulis, periculisque: quia (teste Augustino) in his rerum tenebris humanarum suspiciones vitare non possumus.

Respondeo negando sequelam; tamen enim omnino vitare non possumus suspensiones subreptitias, repentinas, imperfecteque deliberatas; secus perfecte deliberatas, praesertim enormes, de quibus supra. Unde manifestum est de illis Augustinum non loqui. Ne tamen homines timorati, propriaeque salutis curam magnam habentes, ob praemissa scrupulizent, uti possunt hanc regulam (inquit Sylvius, post Sayrum & Arragonium) quod si non meminerint se consentium dedisse cogitationi, quam habuerunt de gravi malo proximi, anxii esse non debeant de mortali, etiamsi cogitatio illa diu duraverit: quia prudenter credere possunt, se non dedisse consentium, saltem perfectum, post plenam deliberationem, vel sufficientiam se ad id indicia habuisse, maxime si post plenam advertentiam, dubitationem vel suspensionem a se non potuerint repellere. Aliud est de timoratis, deque salute sua parum sollicitis, sed vitam alienam facile carpere solitis: ipsi enim in dubio de consensu, semper scrupulum habere debent, seu justam dubitationem de mortali peccato, in materia gravi, seque sub dubio in confessione accusare. Quia, cum ex communiter contingentibus, in dubio conjectura fumatur, probabile est ipsos consensisse.

CAPUT XXI.

Regula secundam quas dubia meliorem in partem interpretanda sunt, vel non sunt.

154 **R**egula prima: in ordine ad cautelam, vel damnum vitandum, adhibendumque malis nostris remedium, dubia deteriorem in partem interpretanda sunt, non definiendo, sive judicando, vel suspicando, sed eam rebus nostris, vel alienis cautelam adhibendo, dum ignotum vel dubium est an proximus sit malus, quam prudentia dicitur adhibendam, supposito quod talis esset. Ita Doctores communiter cum S. Thoma q. 60. a. 4. ad 3. ubi sic: *Interpretari aliquid in deteriorem, vel meliorem partem, contingit dupliciter: uno modo per quamdam suppositionem; & sic cum debemus aliquibus malis adhibere remedium, sive nostris, sive alienis, expedit, ad hoc ut securius remedium apponatur, quod supponatur id quod est deterius.* Ratio est, quia sic debemus esse justus erga proximos, de ipsis male non judicando, nec suspicando, sine sufficientibus indicibus, ut tamen simul prudentes simus in providendo rebus nostris, vel proximi nostri, vel nostrae Communitatis.

Hanc regulam uti debent parentes erga filios, 155 domini erga servos, Praelati erga subditos, dum dubia ipsis occurrunt indicia malitiae ipsorum, nihil in animo judicantes, nec sine indicibus sufficientibus suspicantes, eas tamen cautelas, custodias, remediaque adhibentes, ac si mali essent, modo id faciant tanta cum prudentia & discretione, ut nullo modo derogent bonae ipsorum fama, nec inferiores in Superiore notare possint malam de se opinionem.

Ex eadem regula suffragatores in Novitiis 156 tibus, finito Novitiatu tempore, dubitantes de idoneitate Novitorum, Communitati propositorum, possunt, imò debent ipsis negare suffragium (eadem est ratio electorum ad Praelaturas in Capitulis.) Ita post Venerabilem & Illustrissimum nostrum Joannem à S. Sampson, D. Joannes Sancius in lib. spiritualium Exercitiorum, Ludovicus de Scildere de princip. confc. tr. 5. Caramuel Theol. Regul. c. 6. n. 470. contra Tamburinum. Probationem vide supra cap.

Nec dicas, Novitium in tali dubio judi- 157 cati non posse idoneum. Neque enim hoc judicat, qui in tali dubio negativum dat ipsi suffragium: utpote per quod non censetur ipsum positivè habere idoneum, sed solum non invenisse idoneum, sive in ipso non invenisse sufficientia idoneitatis indicia, ut judicium seu sententiam de idoneitate ipsius ferre queat per suffragium suum admissum, quod ex sentu Religionis habet se per modum sententiae de ipsius idoneitate, quam sententiam ferre non potest, qui de ea dubius est.

Dixi, *finis tempore Novitiatu*: quia, stan- 158 te ejusmodi dubio, non debet ante dimitti, sed diutius probari, ad videndum, an forte ante finem Novitiatu, datu non sint sufficientia suae idoneitatis indicia.

Regula secunda: ubi non agitur de cautela, 159 damnosè vitando, vel adhibendo malis nostris, vel alienis remedio, dubia de proximo meliorem in partem interpretanda sunt, sive, ut S. Thomas ait loco citato, *ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicujus, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium est.* Est communis doctrina Sanctorum, eique consona sunt varia pronuntiata sapientum, ex quibus formatae sunt regulae juris: *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda. In dubio nilius praesumitur nocens. Delictum in dubio non praesumitur, sed demonstrari debet.* Quae omnia fundata sunt in notissima ista naturae voce: *Quod tibi non vis fieri, ne feceris alteri.* Et omnia quae vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Sic enim nobis fieri volumus omnes.

Regula tertia: dubia de nobis ipsis, seu 160 actibus nostris, in foro conscientiae, ubi vetitur animae periculum, deteriorem in partem interpretari debemus, ut alibi non semel ostendimus.

Regula quarta: dubia de proximo non te-

nemur semper interpretati meliorem in partem positivè, prorumpendo in actum opinionis bonæ de proximo; sed solummodo dum de ipso oportet judicare. Aliàs sufficit negativè id facere, malam de ipso opinionem non concipiendo. Ita Cajetanus ad citatum S. Thomæ locum, Bannez, Valentia. Nullo enim præcepto jubemur positivum in omni dubio iudicium de proximo ferre, sed solum bonitatem ipsius ex levibus indiciis in dubium positivè non revocare, & secundum regulas sequentes nos gerere.

162 *Regula quinta*: si dubitare incipias de proximo, de quo bonam antè habebas opinionem, iudiciumque in tali dubio suspendendò, læderetur vel minueretur in te bona de ipso opinio; debes tunc meliorem in partem dubium positivè interpretari. Ita Sotus l. 3. q. 4. a. 4. Quia proximus non solum habet jus, ut de ipso mala opinio absque sufficientibus indiciis non habeatur; sed etiam ne bona de ipso opinio præconcepta, absque sufficienti fundamento lædatur, vel minuatur. Atqui dubium exortum non est sufficiens ad id fundamentum, ut constat ex laudatis regulis juris, sapientumque pronuntiatis.

163 *Regula sexta*: sive dubium de proximo ex levibus, sive ex gravibus indiciis sit exortum, non sufficit omnino negativè se habere, sed in bonam partem se oportet inclinare, saltem in preparatione animi; quamvis per se loquendo necesse non sit formaliter & explicitè meliorem in partem dubium interpretari; sed satis sit exortam dubitationem ita compescere, ut animus æquè paratus sit ac antè bonam de ipso opinionem, ubi & quando opus fuerit, formaliter concipere. Quia satis est quòd bona opinio, de proximo præconcepta, in nullo lædatur, minuaturve. Siquidem hoc posito non apparet cur debeamus caput nobis frangere, ut prorumpamus in formalem actum opinionis, quo absolute iudicemus talem hominem esse probum; si enim nullum in nobis dubium exortum fuisset, in eum prorumpere necesse non fuisset.

164 *Regula septima*: practice loquendo, ubi de cautela non agitur, proximum in dubio sic tractare debemus, ac si bonus esset, exhibendo ipsi consueta charitatis & honoris officia, sicque in praxi, & vitæ civilis usum, dubia in animo obyertantia contemnendo, cumque ipso agendo, ac si nullum de ipso dubium in animo nostro obyertaretur. Quia iustum non est, consuetis officiis charitatis & honoris spoliare proximum, ob solum exortum dubium.

Objectionibus obviam itur.

165 **O**bjicies 1°. verum dubium tunc est, quando non occurrunt sufficientia motiva particulata, sive in bonam, sive in malam partem. Atqui malum est tunc judicare, sive in bonam, sive in malam partem. Est enim temerè judicare: quia absque sufficienti

Tom. II.

ti fundamento. Temerè verò judicare, sive in unam, sive in alteram partem, malum est.

Respondeo, meliorem in partem interpretari dubium de proximo, secundum allatas regulas, non esse temerè judicare, sed ratiōnabiliter, ac secundum regulas juris & prudentiæ, prout ex dictis constat.

Objicies 2°. nemo tenetur erroris ac falsitatis periculo se exponere. Sed hoc facit, qui bonam in partem iudicat in dubio.

Respondeo, eum qui dubia de proximo meliorem in partem negativè interpretatur, nulli se erroris ac falsitatis periculo exponere. Et quamvis ea interpretans positivè, exponat se periculo metaphysico ac speculativo erroris ac falsitatis; non tamen morali & practico: cum ea interpretetur secundum principia moraliter & practice certa. Certum quippe est, ex communi doctrina Sanctorum, laudatisque prudentiæ regulis, ea sic esse interpretanda, & ut S. Thomas ait l. 2. q. 57. a. 5. ad 3. *verum intellectus practici aliter accipitur, quam verum intellectus speculativi, ut dicitur in 6. Ethic. Nam verum intellectus speculativi accipitur per conformitatem intellectus ad rem, &c. verum autem intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum reatum, & regulas morum, utique (in casu nostro) per conformitatem ad regulas iustitiæ, prudentiæ & charitatis, ac demique per conformitatem ad istud generale juris naturalis principium, Quod tibi non vis fieri, &c.* Unde Augustinus l. de un. baptisim. contra Petilian. c. 6. *Puro (inquit) nos iustius posse reprehendi, si ignotos homines, quos criminantur inimici, nec eorum crimen, nullâ iustificacione demonstrant, nocentes potius quam innocentes crediderimus: quia si forte aliter veritas habet, ipsi certe humanitati, iustitiæ, charitati debium reddatur; cum homo de homine nihil mali temerè suspicatur, nec cuius criminanti facile credit.* Et Hieronymus epist. 99. ad Alcellam: *Tu bene facis, quòd in tua mente, etiam malos, bonos putas: periculosum quippe est de servo alterius judicare, & non facilis venia, præva dixisse de relictis.* Similia habet S. Thomas num. 168. referendus.

Accedit quòd speculativa etiam falsitatis periculum caveri queat, dubia de proximo sic meliorem in partem interpretando, ut speculativum iudicium de bonitate ipsius Deo relinquentes, solum practice iudicemus ipsum à nobis habendum bonum, dum non constat esse malum; in eo quippe nulla falsitas esse potest: cum certissima veritas sit bonum esse à nobis hominibus honorari proximum, etiam honore indignum in notitia Dei, quamdiu talis non est in notitia hominum, quæ homines diriguntur.

Objicies 3°. in dubiis præsumendum quod frequentius accidit, juxta regulam istam juris, *Inspicimus in obscuris quod verisimilius est, & quod usplurimum fieri consuevit.* Sed frequentius accidit homines esse malos, quàm bonos;

bonorum enim finitus, malorum seu salutorum infinitus est numerus.

Respondeo, in dubiis de proximo, esse præsumendum quod frequentius accidit, quando in eo nullum est periculum injuriæ proximi. Quod periculum est in casu nostro; & ideo id potius præsumendum, quod à periculo isto est alienum, juxta aliam juris regulam: *In dubio via tior eligenda est.* Unde S. Thomas hic a. 4. ad 1. ait: *Potest contingere, quod ille qui in meliorem partem interpre-*

tatur, frequentius fallatur. Sed melius est, quod aliquis frequentius fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo homine bono: quia ex hoc fit injuria alicui; non autem ex primo.

Objicies 4°. *semel malus, semper præsumentur malus* reg. 8. juris in sexto.

Respondeo regulam istam procedere in ordine ad cautelam; non in ordine ad iudicium, in foro conscientiae, de proximo ferendum.

LIBER UNDECIMUS.

De Præceptis Ecclesiæ.

Quinque Ecclesiæ Præcepta dinumerari solent, versibus hæc comprehensa:

*Festa colas, præsens Sacro, jejunia serves:
Annua sit saltem scelerum confessio, Pascha
Tempore percipies Christi venerabile Corpus.*

De primo Præcepto egimus ad tertium Decalogi præceptum. De secundo, quarto & quinto acturi sumus, Deo dante, to. 3. De secundo scilicet & quinto, libro 4. de Eucharistia. De quarto, libro 5. de Pœnitentia. Solum proinde superest hic exponendum tertium Præceptum: *Jejunia serves.* De ipsius namque observantia sollicitus est

Amor Dei ministrum sese exhibens
in jejuniis.

Jejunium amant amatores Christi, utpote qui Apostolo teste Galat. 5. *carnem suam crucifixerunt, cum vitiis & concupiscentiis.* Enimverò qui Christi amatores sunt, cum gaudio Apostolicum istud usurpant 1. Cor. 9. *In omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei Ministros, in vigiliis, in jejuniis, in castitate.* Sciunt enim per jejunium carnis petulantiam coerceri, juxta illud: *Carnis terat superbiam potus cibi que parotias.* Sciunt quòd jejunium, Hieronymo teste, *non solum perfecta virtus, sed ceterarum virtutum fundamentum est, & sanctificatio;* quòdque (attestante Augustino) *jejunium purgat mentem, sublevat sensum, carnem spiritui subicit, cor facit contritum & humilissimum, concupiscentia nebulas dispergit, libidinum ardores exstinguit, & castitatis lumen accendit.* Sciunt quòd si *jejunet oculus à cyriosis aspectibus, jejunet auris nequiter prurians... jejunet lingua... jejunet manus... jejunet stomachus,* Deo acceptissimus religionis cultus exhibetur, orationi & caelestium contemplationi anima præparatur, Divina Majestas peccatis nostris offensa placatur, peccatorum venia impetratur, imminetia mala avertuntur, beneficia Dei, tam temporalia quàm spiritualia impetrantur. Unde ad avertendam à Ninivitis Dei iram, etiam pueri & jumenta iussa sunt jejunare, & tria Christianorum millia, in Palestina, jejunio armata, quadraginta Sarace-

norum millia prostraverunt. Sciunt denique quòd *corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantiem;* & ideo concludunt cum Augustino ferm. de utilit. jejunii: *Si ergo caro in terram vergens onus est anima, & sarcina prægravans volantem; quantum quisque delectatur superiore vitâ suâ, tantum deponit de sarcina sua. Ecce quòd agimus, jejunantes.*

CAPUT I.

Jejunii definitio, & tria ad illud requisita.

Jejunium quadruplex assignari potest, spirituale, morale, naturale, ecclesiasticum. Spirituale est abstinencia à vitiis & peccatis, juxta illud Augustini tr. 17. in Joan. *Jejunium magnum & generale est abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi;* verum istud non est jejunium propriè dictum, sed metaphoricum. Morale, sive virtutis, est abstinencia à cibo & potu, juxta temperantiae regulas, ita scilicet, ut non plus cibi & potus sumatur, quàm ratio dicat. Naturale, est abstinencia ab omni cibo & potu. Ecclesiasticum, de quo hic, est abstinencia à certo horum genere, pluribusque refectioibus, juxta formam ab Ecclesiâ præscriptam.

Forma illa ab Ecclesiâ præscripta, in tribus consistit: 1°. in abstinencia à certis cibis. 2°. in abstinencia à pluribus refectioibus. 3°. in certa refectiois hora. Et ista sunt tria ad jejunium ecclesiasticum requisita.

Primum itaque requisitum est abstinencia à certis cibis, principaliter à carnibus, quarum esus in die jejunii peccatum est mortale, nisi materiæ parvitas excuset. Eam quippe Doctores communiter admittunt, sed nonnulli nimis laxè determinant ad dimidiam carnis unciam; quod vel ipse Diana (aliàs tam benignus) velut nimis laxum rejicit p. 10. tr. 14. resol. 32. octavam ipse unciam partem cum pluribus aliis designans. Sed & an ista quantitas sumi queat absque mortali, incertum est. Et ideo qui eam in die jejunii, absque causa excusante, voluntariè comedit, censeri tenetur tamquam de mortali dubio, imò tam-